

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

Filozofická fakulta

Katedra asijských studií

MAGISTERSKÁ DIPLOMOVÁ PRÁCE

**Srovnání přístupu literárních postav k cizincům v dílech *Paní Chrysanthema*
a *Madam Butterfly***

Comparison of the attitudes of literary characters toward foreigners in *Madame Chrysantheme*
and *Madame Butterfly*

Olomouc 2023   Bc. Dominika Cikhardtová

Vedoucí diplomové práce: Mgr. Sylva Martinásková, Ph.D.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a uvedla veškeré použité prameny a literaturu.

V Olomouci dne.....

Podpis.....

Anotace

Tato diplomová práce analyzuje přístupy postav k cizincům v dílech *Paní Chrysanthema* a *Madame Butterfly* a srovnává je. Zkoumány jsou faktory, které mohou ovlivnit rozdílné konečné vyznění těchto děl – dobu a zemi vzniku, autenticitu příběhu, způsob vyprávění, i jazyk zvolený ke komunikaci mezi postavami. Analýza ukazuje, že obě díla pomocí přístupu postav prezentují vztah muže ze Západu s Japonkou jako neuskutečnitelný, jejich důvody se ale liší. Zatímco v *Paní Chrysanthemě* je soužití nemožné kvůli odstupu, který od sebe hlavní dvojice chová, v *Madame Butterfly* manželství selže kvůli imperialistickému přístupu Západu. Přestože každé z děl obsahovalo také poučení ke zlepšení těchto vztahů – odstoupení od předsudků a rovné postavení mezi partnery – nezašly dostatečně daleko ve svém úsilí. Tato díla tak splnila čtenářská očekávání své doby a podpořila další orientalizaci a exotizaci Japonska.

Klíčová slova: Pierre Loti, John Luther Long, japonismus, orientalismus, exotismus, francouzská literatura, americká literatura, 19. století, vztah Japonska a Západu, smíšená manželství, stereotypy, Francie, USA, Japonsko.

Počet stran: 72

Počet znaků: 142 834

Počet titulů použité literatury: 45

Annotation

This thesis analyses the attitudes of literary characters towards the foreigners in the works *Madame Chrysanthemum* and *Madame Butterfly* and compares those attitudes. All factors, which may influence the final impression from these novels, are analysed – time and country of origin, authenticity of the story, narration, even the language chosen for the communication between the characters. The analysis shows that both books present the relation between a western man and a Japanese woman as impossible, but they do so in different ways. While in *Madame Chrysanthemum* the relationship fails because of the distance the pair keeps between them, the marriage in *Madame Butterfly* is unviable due to the imperialistic attitude of West towards Japan. Despite the fact that each of the novellas included a way of improving these relations – getting rid of one’s prejudices and striving for equality between partners – they didn’t go far enough in this endeavour. The works therefore fulfilled the expectations of the readers of their time and supported further orientalising and exoticizing of Japan.

Key words: Pierre Loti, John Luther Long, japonism, orientalism, exoticism, French literature, American literature, nineteenth century, relationship between Japan and the West, inter-racial relationships, stereotypes, France, USA, Japan.

Děkuji Mgr. Sylvě Martináskové, Ph.D., za její pomoc při výběru tématu a její cenné rady při odborném vedení této práce.

Obsah

Ediční poznámka	8
Úvod	9
1. Vztahy Japonska se západními mocnostmi.....	10
1.1 Stručná historie kontaktů Japonska se Západem	10
1.1.1 Historický vývoj do poloviny 19. století.....	11
1.1.2 Japonsko od skončení izolace po konec 19. století.....	12
1.2 Západ na japonské půdě	13
1.2.1 Situace v japonských otevřených přístavech	14
1.2.2 Nagasaki, vývoj prostituce a japonská krátkodobá manželství	16
1.2.3 Problém dětí smíšeného původu	18
1.3 Vztahy s Francií a s USA	19
1.3.1 Japonsko-francouzské vztahy	19
1.3.2 Japonsko-americké vztahy	21
1.3.3 Japonští vyslanci na Západě.....	22
2. Umělecké a ideologické proudy.....	24
2.1 Orientalismus.....	24
2.2 Japonsko a sebe-orientalizace.....	25
2.3 Exotismus	27
2.4 Japonismus.....	28
3. <i>Paní Chrysanthema, Madame Butterfly</i> a jejich odkaz	30
3.1 <i>Paní Chrysanthema</i>	30
3.2 <i>Madame Butterfly</i>	31
3.3 Přijetí děl a jejich odkaz	33
4. Srovnání přístupu postav k cizincům.....	34
4.1 Jazyk a jeho role v díle	34
4.1.1 Jazyk jako prostředek kontroly	35
4.1.2 Japonská pantomima <i>Paní Chrysanthemy</i>	35
4.1.3 Zkomolená angličtina <i>Madame Butterfly</i>	37
4.2 Přístup západních postav	38
4.2.1 Postava vypravěče a hlavní mužské postavy	38
Pierre Loti.....	39

Vypravěč Madame Butterfly	41
Pinkerton	43
4.2.3 Druhá mužská postava	46
Yves.....	46
Sharpless.....	47
4.2.4 Vedlejší postavy	49
Francouzští námořníci	49
Sayre.....	50
Adelaide Pinkerton	50
4.2.5 Srovnání západních postav	51
4.3 Přístup japonských postav	52
4.3.1 Hlavní ženská postava.....	52
Paní Chrysanthema.....	52
Čóóó	54
4.3.2 Rodina a služebnictvo	57
Rodina domovních v Paní Chrysanthemě	57
Rodina Kiku	58
Rodina Čóóó.....	58
Suzuki.....	59
4.3.3 Přístup vedlejších japonských postav	59
Přístup vedlejších postav v Paní Chrysanthemě.....	60
Goro.....	60
Jamadori	61
4.3.4 Srovnání přístupu japonských postav	61
4.4 Výsledné srovnání	62
Závěr.....	65
Resumé	67
Bibliografie.....	68

Ediční poznámka

V přímých citacích z novely *Paní Chrysanthema* jsou japonská slova a fráze ponechány ve své původní podobě bez úprav, i když si je autorka práce vědoma gramatických, sémantických nebo formálních nepřesností, které se v nich mohou vyskytovat. Formální náležitosti, které neodpovídají současné češtině, byly upraveny, např. výměna francouzských guillemetů (« a ») v označení přímé řeči za dvojitě uvozovky. Japonská jména jsou taktéž uvedena v souladu s pravidly české transkripce. V případech, kdy existuje jméno japonské postavy v doslovném překladu a v původním japonském znění, je mimo přímou citaci uvedeno vždy jméno v českém přepisu japonštiny (preferuji tedy například „Kiku“ před „Chryzantémou“).

Pro přepis japonštiny v *Madame Butterfly* a mimo přímou citaci je použita česká transkripce pro snazší orientaci čtenáře a lepší srozumitelnost. V přímé citaci řeči japonských postav může být v překladu úmyslně doplněna chyba v rámci zachování stylu autora, který tyto postavy záměrně nechává mluvit špatnou angličtinou.

Není-li uvedeno jinak, přímé citace cizojazyčného zdroje vychází z vlastního překladu autorky práce.

Zdroje jsou zpracovány podle citační normy ČSN ISO 690.

Úvod

I v dnešní době, kdy jsou nepřeborné informace kdykoli na dosah, utváří náš postoj k cizím zemím stále do jisté míry také jejich fiktivní zobrazení v románech, filmech, hrách a dalších médiích. Pro někoho, kdo Japonsko nikdy nenavštívil, může představa této země vycházet třeba z jejich oblíbené mangy, akčního filmu z druhé světové války nebo dlouhého románu o milostném životě gejši. Ve svém porozumění se často opíráme o nepřeborné množství stereotypů – Japonsko jako země čestných samurajů, zákeřný nepřítel, hypermoderní technologická velmoc... Některé obrazy Japonska dosáhnou nečekané popularity a objevují se zas a znovu a existují celé scénáře, které žijí v našem povědomí. Součástí těchto povědomých příběhů jsou i takzvané „butterfly narratives“, příběhy tragické lásky hrdiny ze Západu a Japonky. U zrodu jejich popularity stojí dvě díla, *Paní Chrysanthema* a *Madame Butterfly*, která jsou dnes odsuzovaná jako prostředky k šíření nepravdivých a rasistických stereotypů Japonska.

Hlavním cílem této práce je zjistit, jak tato dvě díla skutečně představují Japonsko a srovnat přístup Japonců k Západu a Západu k Japonsku tak, jak je zde vyobrazen. Zaměřím se přitom na faktory, které mohou ovlivnit rozdílné konečné vyznění těchto novel – dobu a zemi vzniku, autenticitu příběhu, způsob vyprávění, i jazyk zvolený ke komunikaci mezi postavami.

Má práce bude rozdělena na čtyři části. V první kapitole se budu věnovat představení historického kontextu děl. Stručně přiblížím historický vývoj po konec 19. století, situaci v otevřených přístavech včetně otázky prostituce a krátkodobého manželství v Nagasaki a dětí smíšeného původu. Poté se zaměřím na rozdíl ve vztahu Japonska s Francií a USA a nastíním skutečnou realitu střetu Západu s Východem na příkladu první japonské diplomatické výpravy do Spojených států amerických.

V druhé kapitole se budu věnovat orientalismu, exotismu a japonismu, směrům, které dotvářely západní přístup k Japonsku a japonský přístup k Západu. Ve třetí kapitole představím analyzovaná díla, *Paní Chrysanthemu* a *Madame Butterfly*. Zmíním přitom jejich autory, děj, autenticitu, adaptace a jejich odkaz.

Ve čtvrté části přistoupím k samotné analýze děl. Jako první se zaměřím na otázku volby jazyka komunikace a na její roli v díle. Následně budu pokračovat analýzou přístupu západních postav, po které bude následovat analýza japonských postav. Postavy přitom rozdělím podle jejich důležitosti ke snazšímu srovnání aktérů, kteří zastávají podobnou roli.

1. Vztahy Japonska se západními mocnostmi

Historie vztahů Japonska se Západem začíná v 16. století, nedlouho poté se ale Japonsko uzavřelo všem západním mocnostem a obchodovalo pouze s Holandskem. Přes opětovné pokusy o navázání komunikace tento stav pokračoval po dvě století. Až v polovině 19. století stupňující se nátlak ze strany Západu vyústil v přistoupení Japonska k otevření vybraných přístavů a k podepsání nerovnoprávných mezinárodních smluv. V následujících desetiletích tato země prošla řadou zásadních změn, včetně nastolení nové vlády v roce 1868, a modernizací ve snaze vyrovnat se západním velmocím. Zpočátku vedly vzájemné kontakty v otevřených přístavech často ke konfliktům, které měly přímý dopad na další politická jednání a ústily ve vysoké reparace. Zároveň se tato města ale také stala sídlem mnoha nových obchodních společností a vznikaly v nich cizinecké čtvrti. Vzkvétala zde také prostituce zaměřená na cizince a kontakty mezi muži ze Západu a japonskými ženami se staly nedílnou součástí každodenní reality těchto přístavů. Návštěvníci tak s sebou domů přivázeli mnohé zkazky, které vedly k vytvoření děl jako například *Paní Chrysanthema* a *Madame Butterfly*. Ta za svou úspěšnost vděčila popularitě japonských témat na Západu, který procházel vlnou japonismu.

1.1 Stručná historie kontaktů Japonska se Západem

První kontakt Japonska se světem Západu se uskutečnil v 16. století. Během snah o sjednocení japonských válčících knížectví ale cizí mocnosti a jejich nová víra začaly být vnímány jako destabilizační faktory. Nastalo období izolace, kdy byly kontakty omezeny na ostrov Dedžima v Nagasaki, kam přijížděli Holanďané. Po vynuceném otevření komodorem Perrym v roce 1853 se muselo Japonsko adaptovat nové realitě svého nerovného vztahu se Západem. Nastala rychlá modernizace a v omezené míře také westernizace země, která kulminovala až ve vítěznou čínsko-japonskou válku. Během tohoto období se měnily také vztahy Japonska se západními mocnostmi, francouzský vliv slábl, zatímco americký vliv rostl a angličtina se stala důležitým cizím jazykem.

Soužití s cizinci v otevřených přístavech se zpočátku neobešlo bez incidentů, rychle se ale objevily podniky pro západní klientelu a prostituce byla nezdárka jejich součástí. Po zavedení licencí se tento „podnik“ mohl rozšířit mimo nevěstince a nový druh prostituce, takzvaná krátkodobá manželství, se stala součástí reality otevřených přístavů.

1.1.1 Historický vývoj do poloviny 19. století

Japonsko zůstalo po dlouhá staletí v relativní izolaci vůči Západu díky své geografické pozici, ke kontaktu mezi nimi tak došlo až v roce 1543.¹ Prvními evropskými návštěvníky Japonska byli Portugalci, za kterými následovali Španělé, Angličané a Holanďané. Tito cizinci s sebou ovšem kromě nových obchodních artiklů a možnosti exportu na jiný trh přinesli také nová rizika. Spolu se španělskými a portugalskými obchodníky se do japonských přístavů vydávali také křesťanští misionáři a mezi Japonci rychle rostl počet nových konvertitů. Tato nová vrstva představovala nebezpečí především na začátku 17. století, kdy došlo po dlouhých bojích ke sjednocení Japonska.² Rostly obavy, že křesťanská ideologie, která šla proti zavedenému konfuciánskému uspořádání společnosti, podnítl vzpoury rolnictva. Šíření tohoto nového náboženství by také znamenalo šíření vlivu západních mocností. Kostely, které byly v Japonsku postaveny, proto byly opět zbořeny, misionáři vykázáni a šógunát začal omezovat kontakty se Západem, odkud tento nový destabilizační faktor přišel. Jako první byli vykázáni Španělé, které v roce 1639 následovali i Portugalci.³ Obyvatelům Japonska byl pod trestem smrti zakázán výjezd za hranice a pro celou zemi tak nastalo období izolace.⁴

Během období izolace Japonsko udržovalo kontakty pouze s Čínou, královstvím Rjúkjú a Holandskem, zeměmi, kterým bylo nadále povoleno praktikovat obchod v Nagasaki pod přísnými regulacemi.⁵ Až do roku 1853 tak byly zprávy o Japonsku i japonské zboží pro Západ zprostředkované především přes Holandsko. Výjimečně mohly kontakty probíhat pod záštitou holandské vlajky, například během napoleonských válek, kdy si Holanďané najímali na obchodní cestu do Japonska americké lodě.⁶ Na Západě nadále zůstávalo Japonsko málo prozkoumanou zemí, ale s tím, jak západní mocnosti postupovaly dále do Asie, docházelo častěji k vzájemným kontaktům.

Od začátku 19. století začal vzrůstat tlak na Japonsko ze strany Západu. U japonských vod kroužily cizí velrybářské lodě, další se pod záminkou navrácení ztroskotaných námořníků domů

---

¹ ELISONAS, Jurgis. Christianity and the daimyo. In: HALL, John Whitney, ed. *The Cambridge History of Japan*. Vol. 4. New York: Cambridge University Press, 2006. str. 302–303.

² VASILJEVOVÁ, Zdeňka. *Dějiny Japonska*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1986. str. 253–254.

³ I když se Angličané v období izolace nepodíleli na obchodu s Japonskem, nebyli formálně vykázáni. Anglie sama od obchodu upustila, protože po cestě neměla dostatek opěrných bodů.

⁴ VASILJEVOVÁ, Zdeňka. *Dějiny Japonska*. str. 253–256.

⁵ ELISONAS, Jurgis. Christianity and the daimyo. str. 368–370.

⁶ PAULLIN, Charles Oscar. *American voyages to the Orient, 1690–1865: An Account of Merchant and Naval Activities in China, Japan, and the various Pacific Islands*. Annapolis: United States Naval Institute, 1971. str. 104.

dožadovaly kontaktu a americká námořní flotila zakotvila blízko u Eda⁷ hned při dvou odlišných příležitostech.⁸ Dalo by se říct, že otevření Japonska, kterého v roce 1854 komodor Matthew C. Perry dosáhl hlavně demonstrací síly, bylo pouze otázkou času, jelikož západní mocnosti postupující dále do Asie potřebovaly další přístavy k doplnění uhlí a nový trh pro své zboží. Po této úspěšné americké misi došlo k podepsání smlouvy, díky které mohly lodě Spojených států kotvit v přístavech Šimoda a Hakodate, doplňovat zde zásoby a v omezené míře i provozovat obchod.⁹ Poprvé po téměř dvou stoletích tak oficiálně získala k Japonsku přístup i jiná západní země než Holandsko. Tento akt odstartoval otevření Japonska a další státy si smlouvami zaručily stejná privilegia. Obchodní smlouvy, které byly uzavírány následující roky, k právům, která Perry vydobyl, přidaly i práva obchodovat v dalších přístavech, jako byly Jokohama, Nagasaki, Niigata nebo Hjógo, právo exterritoriality a právo usadit se v těchto přístavech v cizineckých čtvrtích k tomu určených.¹⁰

1.1.2 Japonsko od skončení izolace po konec 19. století

Otevření přístavů cizím mocnostem bylo neodvratné, ale přineslo s sebou řadu problémů pro zemi, která žila po dvě století takřka v izolaci vyjma pevně regulovaných kontaktů v Dedžimě. Cizí obchodníci využili nezkušenosti se zahraničním obchodem k hromadnému vývozu zlata, které tehdy bylo v zemi levnější než stříbro, a dovoz průmyslového zboží konkuroval japonské výrobě. Přítomnost cizích mocností tak jen prohlubovala existující politickou krizi, kterou šógunátní vláda nedokázala úspěšně řešit.¹¹

Po střetech pro-šógunátních a proti-šógunátních sil nakonec došlo v roce 1868 k nastolení nové vlády a začátku éry Meidži, která se nesla ve znamení otevřenosti vlivům z ciziny. Tato vláda vydala řadu reforem, které radikálně změnily japonskou sociální strukturu, hospodářství a vzdělávání. Namísto zapuzení cizinců, které bylo důležitým bodem pro významnou část proti-

---

⁷ Edo je historický název pro dnešní Tokio.

⁸ Těmito dvěma událostmi byly mise komodore Jamese Biddlea, při které byl předložen první požadavek na uzavření smlouvy s USA, a mise komodora Jamese Glyna, která repatriovala americké zajatce. Následovaly krátce po sobě ve 40. letech 19. století a položily základy pro Perryho misi (PAULLIN, Charles Oscar. *American voyages to the Orient*. str. 113–120.).

⁹ BEASLEY, W. G. The foreign threat and the opening of the ports. In: JANSEN, Marius B., ed. *The Cambridge History of Japan*. Vol. 5. New York: Cambridge University Press, 1989. ISBN: 0-521-22356-3. str. 270.

¹⁰ BEASLEY, W. G. The foreign threat and the opening of the ports. str. 277–280.

¹¹ VASILJEVOVÁ, Zdeňka. *Dějiny Japonska*. str. 316–319.

šógunátních sil před převratem, se rozhodla integrovat západní znalosti a začala naplno transformace Japonska do moderního státu.¹²

Japonská inteligence volala po rychlé westernizaci i za cenu ztráty svých vlastních tradic a kultury. Někteří zašli až tak daleko, že argumentovali pro podporu smíšených manželství ke zlepšení japonského genetického materiálu.¹³ V této době se Japonsko začalo odvracet od čínských vzorů a ostatních asijských států, které byly chápány jako zaostalé, a upínat se namísto toho k Západu, kterému se chtělo vyrovnat. Proto bylo integrální zrušení nerovnoprávných smluv, které ho držely v semi-koloniálním vztahu k západním mocnostem.¹⁴ První průlom v revizi těchto smluv přišel ale až v roce 1894 s britsko-japonskou Smlouvou o obchodu a navigaci.¹⁵

Japonsko spolu s úspěchem své industrializace začalo usilovat o rozšíření území. Oficiálně si nárokovalo ostrovy Rjúkjú, donutilo Koreu podepsat nerovnoprávnou smlouvu a vedlo první vítěznou válku proti Číně.¹⁶ Země, která byla ještě před 50 lety zmražená v čase, dosáhla na začátku 20. století nečekaného vítězství nad Ruskem a konečného uznání od zahraničních velmocí. Následný vzestup Japonska byl spojen s vojenskou expanzí, která vedla až k jeho konečné porážce ve druhé světové válce.

1.2 Západ na japonské půdě

Japonsko o Západ projevovalo zájem již od jejich prvního kontaktu v 16. století. „Jižní barbari“, jak je nazývali, se stali námětem dřevorytů a malovaných paravánů a objevila se i nová móda napodobující západní styl oblečení. Evropské importy jako pušky a instituce křesťanství měly dalekosáhlé důsledky na situaci v Japonsku a zájem o západní vědění a technologie přetrvával i přes období izolace jakožto *rangaku* („holandské nauky“).¹⁷ Po otevření Japonska a založení cizineckých čtvrtí na jeho půdě probíhal kontakt se Západem v daleko větší míře. Docházelo zde k mnoha incidentům, které se promítaly do vztahů mezi těmito dvěma stranami, otevřené přístavy

---

¹² VASILJEVOVÁ, Zdeňka. *Dějiny Japonska*. str. 316–337.

¹³ PYLE, Kenneth B. The Japanese Self-Image. *The Journal of Japanese Studies* [online]. Winter 1979, vol. 5, no. 1. str. 1–4. [cit. 12. 11. 2023] Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/132084>. str. 2.

¹⁴ VASILJEVOVÁ, Zdeňka. *Dějiny Japonska*. str. 356.

¹⁵ MINOHARA, Tosh a Kaoru IOKIBE. America Encounters Japan, 1836–94. In: MINOHARA, Tosh a Makoto IOKIBE ed. *The History of US-Japan Relations: From Perry to the Present* [ebook]. Singapore: Springer Nature, 2017. str. 19.

¹⁶ VASILJEVOVÁ, Zdeňka. *Dějiny Japonska*. str. 358–360.

¹⁷ *Rangaku* je termín, kterým se označuje nauka zaměřená na nové západní znalosti. V první řadě se jednalo o studium holandštiny a překlady cizích teoretických textů. Zahrnovalo ale také studium západní medicíny, fyziky, kartografie a dalších. Během období izolace se tak šířily nové poznatky z ciziny.

byly ale zároveň také místem pro sblížení kultur. Ze Západu přijížděli hlavně muži a v přístavech rychle vznikaly podniky, které jim poskytovaly dámskou společnost. Do prostituce se zapojovaly i chudší rodiny, které si mohly rychle přivydělat zapůjčením některé z dcer do krátkodobého manželství. Děti smíšeného původu přitom mají v Japonsku dlouhou historii diskriminace.

1.2.1 Situace v japonských otevřených přístavech

Soužití cizinců¹⁸ a Japonců v přístavech nebylo vždy ideální. V Japonsku byly stále silné proticizinecké nálady a v prvních desetiletích nechyběly konflikty mezi místními samuraji a cizinci. Byly časté atentáty na proponenty mezinárodního obchodu a japonské hodnostáře a odehrály se i útoky na ambasády západních mocností.¹⁹ Tyto postoje se ale umírnily se změnou politického systému, který sliboval vymýtit špatné zvyky minulosti a hledat nové poznatky po celém světě. V Japonsku se přešlo k rychlé integraci západních znalostí a k zaměstnávání západní inteligence ve velkém měřítku. I když bylo zpočátku těžké navigovat mezinárodní obchod – tarify byly nastavené nevýhodně pro japonskou stranu a došlo až k destabilizaci měny – bylo mnoho obchodníků, kteří situace dovedli využít. Zvláště mezi vojenskou vrstvou došlo od první poloviny 19. století ke změně přístupu k Západu a většina přešla z pasivního přijímání izolace k podpoře otevření země cizím vlivům.²⁰ I odpůrci západních mocností si uvědomili, že v současném stavu není Japonsko těmto zemím schopno vzdorovat, a byli pro zavedení „západní vědy s východní etikou“.²¹

Situace v přístavech se pomalu měnila a ke konfliktům docházelo pouze ojediněle, mezi cizími usedlíky se ale udržela obava z místních obyvatel a britská a francouzská flotila, která měla zasáhnout v případě, že by Japonsko učinilo náhlé zákroky proti cizincům, byla odvolána až v roce

---

¹⁸ Pojmem cizinec se v této práci rozumí přednostně cizinec ze Západu, pokud není uvedeno jinak. V japonských přístavech byli častí i návštěvníci z jiných částí světa, které ale jak Japonsko, tak i západní mocnosti počítaly stranou a přikládaly jim nižší význam. Jednalo se především o Číňany, kteří tvořili důležitou část populace otevřených přístavů a jejichž počet převyšoval Evropany a Američany. Pro účely této práce se ale soustřeďuji pouze na cizince ze Západu.

¹⁹ MIYOSHI Masao. *As We Saw Them: The First Japanese Embassy to the United States*. Philadelphia: Paul Dry Books, 2005. str. 147–148.

²⁰ TOTMAN, Conrad. From Sakoku to Kaikoku. The Transformation of Foreign-Policy Attitudes, 1853–1868 [online]. *Monumenta Nipponica*. Vol. 35, no. 1 [cit. 20.11.2021]. str. 1–19. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/2384397>. str. 6.

²¹ REISCHAUER, Edwin O. a Albert M. CRAIG. *Japan, Tradition and Transformation*. Boston: Houghton Mifflin, 1989. Revised edition. str. 118.

1875.²² V 90. letech 19. století, kdy Japonsko vyžadovalo re-evaluaci své politické pozice a revize nerovnoprávných smluv, které mu byly dlouho odmítány, opět zesílily proticizinecké nálady. Vítězství v první čínsko-japonské válce tyto postoje ještě posílilo. Nevraživost ze strany Japonců se ale namísto ozbrojených konfliktů omezovala hlavně na strkání a obtěžování cizinců v ulicích.²³ Na konci 19. století přesto byla mezi obyvateli cizineckých čtvrtí stále udržována představa Japonska jako nebezpečné barbarské země na kraji světa, která však již zdaleka neodpovídala japonské realitě.²⁴

Cizinecké čtvrti byly oddělené od zbytku přístavu, nebo byly dokonce zakládány mimo přístav samotný jako v případě Jokohamy, která byla pro cizince založená na opačné straně zálivu od smluvně otevřeného přístavu Kanagawa.²⁵ Tyto čtvrtě byly plné domů vystavěných západním způsobem a připomínaly přístavy v koloniích.²⁶ Život v nich se také co nejvíce podobal životu na Západu a dbalo se na potřeby cizinců, ať už šlo o dostihy, veslování a plesy, poskytnutí zdravotní a dentální péče nebo o okování koně.²⁷ Cizinecké komunity tak často žily stranou od místních obyvatel, chovaly k nim až koloniální postoje a považovaly japonskou kulturu za podřadnou. Jak píše Hoare:

Cizinci se stále považovali za elitu, stejně jako v Číně, a pyšnili se tím, že se drží stranou od místních obyvatel. Učit se jazyku nebo studovat zvyky místa, kde se ocitli, nebylo něco, co by obyvatelé otevřených přístavů považovali za důležité. Kdyby tak učinili, mohlo by to být chápáno jako přiznání, že obyvatelé Japonska by se dali považovat za někoho na stejné úrovni jako Západan.²⁸

Situace se ovšem velmi lišila mezi jednotlivými přístavy. Nejhorší situace byla v Jokohamě, kde docházelo k častým rozepřím. Cizinecká populace zde byla silně izolovaná od místních obyvatel, nárokovala si výhradní právo na využívání některých veřejných pozemků a zakazovala vstup Japoncům.²⁹ Naopak v Nagasaki, kde ve srovnání s ostatními přístavy docházelo stále relativně často k míšení s Japonci, byla cizinecká komunita začleněná daleko lépe. Těšila se také z dobrých vztahů s místní vládou a její delegát vítal významné hodnostáře po boku svého

---

²² HOARE, James Edward. *The Japanese Treaty Ports 1868–1899: A Study of the Foreign Settlements*. 1970 [cit. 24.11.2021]. Doktorská práce. University of London. School of Oriental and African Studies. Dostupné z: <https://ethos.bl.uk/OrderDetails.do?uin=uk.bl.ethos.817205>. str. 81.

²³ Tamtéž. str. 83–84.

²⁴ Tamtéž. str. 53.

²⁵ Tamtéž. str. 18–19.

²⁶ Tamtéž. str. 34.

²⁷ Tamtéž. str. 64 a 85–89.

²⁸ Tamtéž. str. 54–55.

²⁹ Tamtéž. str. 59 a 245.

japonského protějšku.³⁰ Do Nagasaki také přijížděli někteří cizinci přímo za místními obyvateli, konkrétně za japonskými ženami.

1.2.2 Nagasaki, vývoj prostituce a japonská krátkodobá manželství

Nagasaki bylo v 17. století pouze malou rybářskou vesničkou, ale díky své blízkosti Šanghaji a Hongkongu a tvaru jeho pobřeží, které umožňovalo i vjezd velkých lodí, se rychle dostalo do hledáčku Portugalců a Španělů³¹ a od roku 1571 se stalo mezinárodním přístavem³². Díky své výhodné poloze a podpoře místních knížat se stalo hlavní křesťanskou centrálou s mnoha katolickými kostely a podniky exkluzivně pro západní klientelu.³³ Množily se kontakty mezi obyvateli Nagasaki a cizinci, kteří si během pobytu najímali Japonky jako ženy na úklid nebo jako společnice.³⁴

Rychlý rozkvět Nagasaki se ale zastavil spolu s přechodem do období izolace, kdy se jeho návštěvníci omezili na čínské obchodníky a několik Holanďanů ve faktorii na umělém ostrově Dedžima, který neměli dovoleno opustit. Nevěstince ale zůstaly mezi podniky, které přese všechno nadále čerpaly zisky ze západní klientely. V Nagasaki měly dovolené provozovat své služby také mimo vyhrazené čtvrtě a kurtizány mohly docházet za cizinci na Dedžimu. Vytvořil se nový systém „zapůjčení“ kurtizán, které za doprovodu svých učednic trávily na umělém ostrově dobu od tří dnů až po několik let. Holanďtí usedlíci se tak během svého pobytu mohli těšit z dámské společnosti a někteří po sobě při odjezdu z Japonska zanechali rodinu s dětmi.³⁵

Kontaktů se Západem opět přibylo po otevření Japonska v polovině 19. století, kdy Západané rychle zaplavili japonské přístavy. Do Japonska nově otevřeného pro Západ se za vidinou úspěchu hrnuli podnikatelé i misionáři a byly zde zakládány celé nové obchodní společnosti. V rámci modernizace Japonska do přístavů proudila i evropská a americká inteligence a jednotlivé mocnosti zde udržovaly své vlastní úřady a ambasády. Stejně tak jako v předchozích stoletích, i v této nové etapě zahraničních vztahů hrál přístav Nagasaki zásadní roli.

---

³⁰ HOARE, James Edward. *The Japanese Treaty Ports 1868–1899*. str. 57–58.

³¹ BURKE-GAFFNEY, Brian. *Starcrossed: A Biography of Madame Butterfly* [e-book]. Manchester: Eastbridge Books, 2017. První kapitola „1 The Historical Backdrop: Foreign Men and Japanese Women in Old Nagasaki“, podkapitola „Little Rome“ (nestránkováno).

³² BLUSSÉ, Leonard. *Visible Cities: Canton, Nagasaki, and Batavia and the Coming of the Americans*. London: Harvard University Press, 2008. str. 5.

³³ ELISONAS, Jurgis. *Christianity and the daimyo*. str. 323.

³⁴ BURKE-GAFFNEY, Brian. *Starcrossed: A Biography of Madame Butterfly*. První kapitola, podkapitola „Little Rome“.

³⁵ Tamtéž. první kapitola, podkapitola „Flower Quarters“.

Zkušenosti s přijímáním cizinců Nagasaki přišly vhod a během prvního desetiletí od otevření cizinecké čtvrti se zde počet cizinců téměř ztrojnásobil.³⁶ V přístavu se opět objevovaly podniky, které sloužily k zabavení této klientely, a na konci 19. století byly po městě rozestý desítky barů, heren, čajoven³⁷ a nevěstinců³⁸. Mimo jiné i kvůli tlaku, který Západ na japonskou stranu v tomto směru vyvíjel, byla prostituce v Japonsku považována za záležitost spojenou s ohrožením národní bezpečnosti. Od japonských úředníků se tak například očekávalo, že cizím hodnostářům zajistí také jejich dámskou společnost. Pro potřeby ostatních návštěvníků byly místními úřady zřizovány podniky, které se zaměřovaly výhradně na poskytnutí prostituce zahraniční klientele.³⁹

V roce 1872 se japonská vláda rozhodla následovat cestu moderních západních zemí a vydala edikt, kterým zprostita všechny ženy závazků vůči nevěstincům, do kterých byly prodány, a zrušila tak zavedený systém, který stavěl na prodeji dívek do otroctví. Pro kurtizány jakožto neprovdané ženy, často neschopné návratu k vlastní rodině, ale nebylo mnoho jiných zaměstnání a dále tak pokračovaly ve své práci pouze s oficiální licencí zakoupenou od státu. Zrušil se ovšem monopol nevěstinců a bylo snazší začít tento druh podnikání na volné noze. Oproti období izolace, kdy cizinci žili výhradně se zapůjčenými kurtizánami, bylo možné zařídit dočasná manželství s obyčejnými dívkami například přes dohazovače nebo třeba i přes realitní agenty jako dodatek ubytovací smlouvy.⁴⁰ Dočasná manželství neboli „*manželství po japonsku*“, jak se jim mezi námořníky říkalo, se tak stala „*snadným zdrojem peněz pro každého rodiče ochotného prodat půvab své náctileté dcery*“. ⁴¹ Právě takovému manželství také uzavírá vypravěč v *Paní Chrysanthemě* a protagonista *Madame Butterfly*.

---

³⁶ EARNS, Lane. The Foreign Settlement in Nagasaki, 1859–1869 [online]. *The Historian*. Vol. 56, no. 3 spring 1994 [cit. 12.10.2021]. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/24448701>. str. 498.

³⁷ Mnohé čajovny byly ve skutečnosti primárně nevěstinci a západní spisovatelé tento termín často používali jako eufemismus. Podle Burke-Gaffneyho použití čajovny jakožto synonymum pro nevěstinec vychází z názvů některých japonských nevěstinců, které používaly na konci svého jména místo sufixu „*屋*“ („*ja*“, dům) sufixu „*茶屋*“ („*čaja*“, čajovna) (BURKE-GAFFNEY, Brian. *Starcrossed*. poznámka 24.).

³⁸ GROOS, Arthur. *Madame Butterfly: The Story* [online]. *Cambridge Opera Journal*. Vol. 3, no. 2 1991 [cit. 11.10.2021]. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/823604>. str. 128.

³⁹ LEUPP, Gary P. *Interracial Intimacy in Japan: Western Men and Japanese Women, 1543–1900*. London: Continuum, 2003. str. 144–152.

⁴⁰ Tamtéž. str. 152–154.

⁴¹ BURKE-GAFFNEY, Brian. *Starcrossed*. Kapitola 1, podkapitola „*Japanese Marriage*“.

1.2.3 Problém dětí smíšeného původu

Jak se dá při bohatých kontaktech v přístavech předpokládat, některé styky vedly k narození dětí smíšeného původu.⁴² Otázka opatrovnictví v případech, kdy se otec po dlouhém pobytu vrátil na Západ a jeho japonská partnerka musela zůstat v zemi, byla přitom zřídka jednoduchá a pozice těchto dětí nebyla zdaleka ideální.

Japonské děti smíšeného západního původu se začaly objevovat již od prvních styků se Západem. Součástí dekretů, kterými se Japonsko uzavíralo od vlivu většiny cizích zemí, byly také dekrety z roku 1636 a 1639, které se týkaly přímo této problematiky. Děti smíšeného původu a jejich japonské matky byly tímto vyhoštěny do Macaa (v případě dětí portugalského původu) nebo do Jakarty (v případě dětí holandského nebo anglického původu).⁴³

Další děti smíšeného původu se rodily i během období izolace, jelikož služba holandských úředníků ve faktorii na Dedžimě trvala zpravidla jeden nebo dva roky⁴⁴ a případným partnerkám a manželkám z jejich domoviny byl příjezd zakázán. Nezřídka si tak najímali japonské kurtizány, přičemž případné děti bydlely u matky, někdy s finanční podporou otce.⁴⁵ Situace se ovšem komplikovala, když nastal čas odjezdu. Holandsko trvalo na otcově právu na děti, zatímco je Japonsko jakožto své poddané nechtělo vydat do ciziny, osud dítěte se tak lišil případ od případu. Problém mohl pokračovat i po smrti otce jako u případu Cornelise van Nijenroode, kdy si Holandská obchodní společnost prosadila odejmutí dcer, které měl se dvěma rozdílnými japonskými ženami, a obě byly dopraveny do Jakarty.⁴⁶ Na začátku 19. století byly již vztahy s Holandskem na daleko lepší úrovni a cizinci se mohli usazovat mimo Dedžimu a zakládat zde rodiny.⁴⁷

Děti smíšeného původu byly historicky označovány jako *ainoko*⁴⁸ („děti na pomezí“) a musely se často potýkat s diskriminací. Jejich osud po návratu nebo smrti otce přitom byl značně

---

⁴² Historicky nejčastější byly samozřejmě děti smíšeného čínského původu.

⁴³ EARNS, Lane. A Mixed Message: Western-Japanese Couples and Their Mixed Race Children in the Nagasaki Foreign Settlement Period and Beyond [online]. *Historical Perspectives on Multiethnic Communities in Japan* [cit. 7. 11. 2023]. Dostupné z: https://calendar.usc.edu/event/historical_perspectives_on_multiethnic_communities_in_japan.

⁴⁴ Například Hendrik Doeff ale 14 let (1803–1817) vedl faktorii na Dedžimě a měl zde dvě děti (BOXER, Charles Ralph. *Jan Compagnie in Japan, 1600 – 1850 (...)*. Hague: Springer Science+Business Media Dordrecht, 1950. str. 64 a 106).

⁴⁵ EARNS, Lane. A Mixed Message.

⁴⁶ OKAMURA Hyoue. The Language of “Racial Mixture” in Japan: How Ainoko became Haafu and the Haafu-gao Makeup Fad. *Asia Pacific Perspectives*. vol. 14, no. 2, spring 2017. str. 42.

⁴⁷ EARNS, Lane. A Mixed Message.

⁴⁸ Dnes se tento termín považuje již za urážlivý a převažují termíny *haafu*, *daburu* nebo *mikkusu*.

rozdílný – některé odešly na Západ nebo byly vyhoštěny, jiné zůstaly. Faktem zůstává, že při příjezdu komodora Perryho již v Japonsku existovala malá populace dětí smíšeného původu.⁴⁹ I když se s otevřením přístavů množily kontakty se západním světem, byly často velmi krátké. V 70. a 80. letech 19. století se proud cizinců v Nagasaki zpomalil s tím, jak jeho důležitost klesla po otevření Ósaky a Kóbe. Poskytovalo tak klidné zázemí pro dlouhodobé usazení a cílevědomé zakládání smíšených rodin.⁵⁰

1.3 Vztahy s Francií a s USA

Na odvíjení příběhů, na kterých jsou založena díla *Paní Chrysanthema* a *Madame Butterfly* mají zajisté vliv i odlišné národnosti jejich aktérů. Zatímco Francie se dlouho těšila japonské přízni jakožto důležitý spojenec šógunátu, po revoluci Meidži a nastolení nové vlády její vliv podstatně slábl. Ačkoli tomu, že zůstala důležitým obchodním partnerem a exportérem hedvábí, byla Francie relegovaná na zemi kultury a francouzština se nikdy nerozšířila mimo japonskou elitu.

Historie japonsko-amerických kontaktů začala později než historie vztahů francouzsko-japonských, zato je ale propojena s některými důležitými historickými událostmi, od otevření Japonska roku 1854 po americkou okupaci a USA v současnosti zůstává důležitým japonským partnerem. Angličtina do Japonska také pronikala snadněji než francouzština a rozšířila se mezi širší vrstvy. Do konce 19. století ještě vládla značně idealizovaná představa USA, která často v konfrontaci s realitou vedla ke zklamání ze stavu „země svobody“. Jak dosvědčuje případ japonské výpravy do Spojených států, skutečná konfrontace Japonska a Západu zdaleka ne vždy probíhala podle představ obou stran.

1.3.1 Japonsko-francouzské vztahy

Francie nebyla mezi mocnostmi, které začaly v 16. století obchodovat na japonské půdě, a bylo to naopak Japonsko, které k ní zavítalo první. K prvnímu kontaktu mezi zástupci Japonska a Francie totiž došlo v roce 1615 při Hasekurově výpravě za papežem, která byla rozšířena i na výlet do francouzského Saint-Tropez. Vyjma této události ale bylo toto počáteční období na vzájemné kontakty chudé. Za zmínku stojí snad jen to, že mezi ukřižovanými misionáři, kteří se během izolace přes zákaz dostali na japonskou půdu, byl i jeden Francouz. Od 18. století byly

---

⁴⁹ OKAMURA Hyoue. The Language of “Racial Mixture”. str. 42–43.

⁵⁰ EARNS, Lane. A Mixed Message.

četné snahy navázat kontakt se šógunátní vládou, od jejich varování před ruskou expanzí po neúspěšné pokusy o uzavření smlouvy o otevření Japonska před příjezdem komodora Perryho.⁵¹

Po ukončení období izolace začala Francie pronikat do Japonska. Výuka francouzštiny, která poprvé probíhala na Dedžimě pod vedením Holanďanů pro několik zájemců, se rozrostla na 100 zapsaných studentů.⁵² Vztahy se šógunátní vládou vzkvétaly a Francie hrála důležitou roli v modernizaci Japonska a ve vzniku nové armády podle západního vzoru. Žil zde nezanedbatelný počet přizvaných znalců a námořníků a v Jokohamě Francouzi představovali zhruba pětinu z cizinecké populace.⁵³ Stála za tím i nezanedbatelná role Japonska jako hlavního dodavatele hedvábí, kterého se v Evropě kvůli řadě epidemií na morušovníku nedostávalo. V první polovině 19. století polovina japonského exportu hedvábí mířila právě do Francie.⁵⁴

Podpora šógunátní vlády během revoluce Meidži ale Francii u nové vlády nezískala žádné spojence. Přestože zůstala v období Meidži důležitým partnerem, její vliv se snižoval. Oproti posledním dnům šógunátu, kdy až 90 % přizvaných zahraničních expertů byli Francouzi, USA převyšovaly Francii o čtvrtinu a počet expertů z Británie byl více než její trojnásobek.⁵⁵ S prohrou Francie v prusko-francouzské válce se Japonsko také začalo přiklánět více k německému vzoru a hledalo u něj jak inspiraci pro svou armádu, tak právní systém.⁵⁶

Francouzština hrála svoji roli jako jazyk modernizace, zůstávala ale většinou jazykem elity na rozdíl od angličtiny, která byla povinná na středních školách.⁵⁷ Od 80. let vliv Francie v Japonsku nadále slábl na úkor Británie, Německa a Spojených států amerických a tato země začala být vnímána spíše jako země kultury.⁵⁸ V tomto období upadajícího zájmu do Nagasaki v roce 1885 zavítá Pierre Loti, který své zážitky zužitkuje o několik let později v díle *Paní Chrysanthema*.

---

⁵¹ KESSLER, Christian a Gérard SIARY. FRANCE ≠ JAPON : contribution à l'histoire de relations asymétriques. *La Société Japonaise de Didactique du Français* [online]. vol 4 no 2 [cit. 29. 10. 2023]. Dostupné z: https://www.jstage.jst.go.jp/article/rjdf/4/2/4_KJ00009937189/_pdf/-char/en. str. 52-53.

⁵² GIUNTA, Léna. *La Présence française et diffusion du français au Japon au XIXème siècle*. [online, cit. 1. 11. 2023] Dostupné z: <https://core.ac.uk/download/pdf/160825968.pdf>. str. 21.

⁵³ KESSLER, Christian a Gérard SIARY. FRANCE ≠ JAPON. str. 54.

⁵⁴ Tamtéž.

⁵⁵ GIUNTA, Léna. *La Présence française*. str. 30.

⁵⁶ KESSLER, Christian a Gérard SIARY. FRANCE ≠ JAPON. str. 57.

⁵⁷ GIUNTA, Léna. *La Présence français*. str. 23-24.

⁵⁸ Tamtéž. str. 38.

1.3.2 Japonsko-americké vztahy

Japonská představa USA byla do konce 19. století především pozitivní. Přestože to bylo zastrašující jednání amerického komodora, které vedlo k otevření Japonska, zůstával obraz Spojených států jakožto do jisté míry benevolentní velmoci. Byly jedinečné svou krátkou historií, a tudíž i absencí století válek, které hyzdily Evropu, a staly se pro Japonsko modelem „civilizované“ mocnosti, jakou by se chtělo stát.⁵⁹ Není tedy divu, že byly také cílem prvních dvou misí Japonska do zahraničí, misí k ratifikaci japonsko-americké smlouvy v roce 1860 a Iwakurovy mise v roce 1871. Existovala idealizovaná představa USA jako bohaté a míruplné země až takřka morální utopie.⁶⁰ Koncept individuálních svobod, kterého se zastávaly, byl pro Japonce také obdivuhodný. Realita této „země svobody“ ale často zklamala své návštěvníky, kteří si všímali neshod mezi jednotlivými křesťanskými sektami, úplatků a rasismu.⁶¹

USA byly po otevření Japonska důležitým partnerem šógunátu a zastaly se ho například při posunutí data otevření přístavu kvůli nepokojům i v diplomatické krizi, která následovala po vraždě Henryho Heuskena, člena amerického konzulátu v Japonsku.⁶² Reputace USA neutrpěla ani přes útlum v japonsko-amerických vztazích během americké občanské války. V konfliktu šógunátních a proti-šógunátních sil zůstaly Spojené státy neutrální a udržely si na rozdíl od Francie se změnou vlády své postavení.⁶³ Japonsko také hledalo podporu u USA po diplomatické intervenci Ruska, Německa a Francie, kvůli které se muselo vzdát poloostrova Liaotung získaného čínsko-japonskou mírovou smlouvou. Přes všechny tyto projevy podpory s příchodem 20. století vzrůstalo mezi oběma zeměmi napětí a s rozšiřováním sféry vlivu v Tichomoří byl jejich střet nevyhnutelný.⁶⁴

---

⁵⁹ DUUS, Peter a Kenji HASEGAWA ed. *Rediscovering America: Japanese Perspectives on the American Century*. Berkeley: University of California Press, 2011. str. 3.

⁶⁰ Tamtéž. str. 15.

⁶¹ Tamtéž. str. 11–18.

⁶² MINOHARA, Tosh a Kaoru IOKIBE. *America Encounters Japan*. str. 12.

⁶³ DUUS, Peter a Kenji HASEGAWA ed. *Rediscovering America*. str. 15.

⁶⁴ MINOHARA, Tosh a Kaoru IOKIBE. *America Encounters Japan*. str. 21.

1.3.3 Japonští vyslanci na Západě

Japonsko se od svého otevření snažilo vyrovnat západním mocnostem a udržovat s nimi dobré vztahy. Realita střetu dvou kultur byla ale zřídka kdy jednoduchá, jak demonstruje dobře dokumentovaná situace kolem první mezinárodní mise tokugawského šógunátu do Spojených států amerických k ratifikaci Japonsko-americké smlouvy o míru a přátelství v roce 1860.⁶⁵

Japonští velvyslanci strávili několik týdnů v USA a navštívili San Francisco, Washington D.C. a New York. Přestože byli vítáni s nadšením a průchod japonských diplomatů Manhattanem byl velkou událostí, kterou americký básník Walt Whitman i zvěčnil ve své básni „A Broadway Pageant“,⁶⁶ brzo se americkému publiku omrzeli.⁶⁷ V novinách se začali objevovat jejich karikatury a komentáře na jejich lámanou angličtinu a oblečení. Při konfrontacích s běžnými Američany byli zesměšňováni, osočováni a bylo k nim referováno jako k dětem nebo k opicím.⁶⁸ Mnozí byli zklamáni, že se vyslanci chovali až příliš civilizovaně, dovedli používat přibory a nezesměšňovali se před kongresem ani při návštěvě Bílého domu.⁶⁹ Přestože jejich postavení bylo lepší než postavení čínských imigrantů ve Spojených státech, přístup k nim osciloval mezi zacházení s nimi jakožto s „čestnými bělochy“ zatímco další je dávali na stejnou úroveň jako černé Američany, kteří v té době byli na jihu Spojených států stále bráni jako majetek.⁷⁰

Na japonské straně bylo také určité rozčarování ze Spojených států, které bylo umocněno omezenými informacemi, které o této zemi japonští diplomaté měli, a jejich neznalostí jazyka. Mezi vyslanci bylo velké množství samurajů, kteří nahlíželi na Američany jako na poddané, a pro zástupce velvyslance stále zůstávali „barbary“. Zároveň ale, hlavně mezi mladšími členy výpravy, vyvstala představa Spojených států jako mladé země plné otevřených, přátelských a čestných lidí.⁷¹ Naráželi na velké kulturní rozdíly, které ani jedna strana nepředpokládala. Po kobercích se chodilo bez přezutí, postele byly měkké, ale bez podložky pod hlavu, která by

---

65 Přesto, že se jednalo o první misi do USA, její členové nebyli prvními Japonci na půdě Spojených států. I před tímto datem existují například zprávy o přeživších ze zbloudilé lodi *Hódžonmaru*. (SHIRAHARA Yukiko ed. *Japan envisions the West: 16th-19th century Japanese art from Kobe City Museum*. Seattle: Seattle Art Museum, 2007. str. 13.)

66 Zprvu vydané pod názvem „The Errand-Bearers“.

67 SCOTT, David. Diplomats and Poets: „Power and Perceptions“ in American Encounters with Japan, 1860 [online]. *Journal of World History*. Vol. 17, no. 3. [cit. 28.10.2021]. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/20079386>. str. 297–298.

68 Tamtéž. str. 308–310.

69 MIYOSHI Masao. *As We Saw Them*. str. 66–67.

70 SCOTT, David. *Diplomats and Poets*. str. 310–311.

71 MIYOSHI Masao. *As We Saw Them*. str. 56–57.

držela jejich účesy nad matrací, nebylo ani kam vyklepávat popel z dýmek.⁷² Jejich dary, protkané japonským symbolismem, se neseťkaly s pochopením od Američanů, kteří očekávali předměty vysoké peněžní hodnoty.⁷³ Jídlo bylo velkým problémem, protože nebyli zvyklí na masa, mléčné produkty nebo pečivo, a tak, jak píše Mijoši, „[v]yslanci chvílemi hladověli uprostřed hostin tak honosných, že se jim o nich ani nesnilo“.⁷⁴ Pod přísnými pravidly japonských úřadů byly jejich vycházky pouze značně omezené a většinu času v Americe strávili ve svých hotelových pokojích.⁷⁵

V kontextu oficiální mezinárodní mise tak vyplouvají na povrch různé přístupy ke konfrontaci s cizinci, mnohé z nichž dnes již nejsou společensky přijatelné. Nejinak tomu bylo v japonských přístavech, kde byli západní námořníci konfrontováni s realitou jiného národa.

---

⁷² MIYOSHI Masao. *As We Saw Them*. str. 32–33.

⁷³ Tamtéž. str. 49–50.

⁷⁴ Tamtéž. str. 33.

⁷⁵ Tamtéž. str. 34–36.

2. Umělecké a ideologické proudy

Události na úrovni mezinárodní politiky a situace v japonských přístavech měly vliv na postoj Západu k Japonsku, jak bylo zmíněno v předchozích podkapitolách, nelze ale opomenout také jaký význam měly exotismus, orientalismus a japonismus na interpretaci japonské reality.

V dílech *Paní Chrysanthema* a *Madame Butterfly* vidíme odraz orientalismu, způsobu nahlížení na Orient jakožto podřízený a barbarský protipól Occidentu. Orientalismus používali ale i sami Japonci jako způsob vytvoření iluze homogenity a vyhranění se vůči západním mocnostem. Jako další z přítomných směrů najdeme také exotismus, který je častý pro přístup k většině cizích kultur. Může se přitom jednat jak o francouzské příběhy o gejšách, tak o japonské tisky Evropanů a jejich exotického oděvu.

Nakonec je pro přístup k Japonsku v druhé polovině 19. století potřeba také zmínit japonismus. Po znovuotevření Japonska na Západ neproudily pouze jeho hlavní exporty jako hedvábí, čaj a porcelán ale i japonské umělecké předměty, které v evropském a americkém kontextu nabraly zcela nového významu. Kolem těchto předmětů se následně zvedla vlna zájmu, která vedla i k vytvoření nového proudu, japonismu. Jednalo se jak o začlenění nových japonských motivů, technik a prvků estetiky do západního umění tak o povrchní projevy japonairie, „japonské mánie“. Přestože byly domácnosti na Západě zaplaveny japonskými bibeloty, neznamenalo to, že se jejich zájem o takto vytržené kusy kultury aplikoval také na Japonsko jako takové a na jeho obyvatele.

2.1 Orientalismus

Orientalismus je pojem s širokou definicí. V původním významu znamená studium Orientu, od Saidova průlomového textu *Orientalismus* ale nabylo zcela nové konotace. V tomto novém významu se jedná obecně o popis nahlížení Západu na Východ. Orient je zde chápán jako ideologický konstrukt, kterým je pomyslně odděleno vše správné a eurocentrické od špatného „cizího“ a nepochopitelného. Tomuto „other“ je připisována řada negativních vlastností – technologická zaostalost, lenost, ošklivost, hloupost, sexuální deviace a vše další, které ho v očích „self“ shazuje na podřazenou pozici. Západ v této dichotomii představuje vyspělost, spravedlnost, řád a „civilizovanost“.⁷⁶

---

⁷⁶ SAID, Edward W. *Orientalism*. New York: Pantheon Books, 1978.

S tím je také spojena častá feminizace Orientu, tedy reprezentace Východu v postavě svolné a bezmocné ženské entity dobývané maskulinním Západem v souladu s normami patriarchální společnosti. Tento trend můžeme také koneckonců vidět i v novelách, které jsou jádrem této práce – jak v *Paní Chrysanthemě*, tak v *Madame Butterfly* figuruje příběh západního hrdiny, který si pro své pobavení pořídí japonskou manželku. V této dvojici muž reprezentuje vždy Západ – bohatý, situovaný, v pozici autority – a žena svou smyslností, ale také „dostupností“ ovládaný Orient.

Orientalismus má ale negativní stereotypy pro obě pohlaví. Orientální muži jsou podle nich představováni jako hloupí, oškliví a krutí, obzvláště k ženám, které tak čekají na záchranu muže ze Západu. Tento binární způsob rozdělení se podle Saida odráží do rozličných stránek života od umění po politiku a dále ovlivňuje, jak lidé rozumí ne-evropským rasám a kulturám a jak se k nim chovají. Ospravedlňuje tak koloniální chování a doplňuje se i s dalšími druhy racionalizace západní nadřazenosti jako teorie ras. Je nutno dodat, že se Said ve své práci soustředil hlavně na to, jak Západ vidí arabské země, a i když má řadu kritiků,⁷⁷ tato teorie je v současné době aplikovaná na rozličné země, které byly Západem kolonizovány nebo byly vůči němu stavěny do podřazené pozice.

2.2 Japonsko a sebe-orientalizace

Japonsko se nikdy nestalo kolonií, ale, jak jsem vysvětlila již v předchozích kapitolách, bylo západními mocnostmi přinuceno podepsat řadu nerovnoprávných smluv a geograficky náleželo k představovanému Orientu, proto můžeme o orientalismu mluvit i v souvislosti s touto zemí. Je přesto důležité nahlédnout na orientalismus také z pohledu Japonska, které se stalo aktivním účastníkem v této konverzaci a dalo by se říci, že se orientalizace také samo účastnilo.

Sebe-orientalizace v japonském pojetí znamenala pojetí světa z pohledu „my“ nepochopitelné Japonsko a „oni“ vyspělý Západ. Nedá se ztotožňovat s okcidentalismem, jelikož jeho prostřednictvím Japonsko neutvrzuje svou nadvládu, zároveň se ale nebojí kritiky Západu. Jak píše Koiči Iwabuči:

[p]ředstavy Západu použité pro tento účel byly protichůdné; na jedné straně byly západní země představované jako nadřazené, osvícené a civilizované entity, které by se měly napodobovat, ale na druhé straně byly odsuzovány jako individualistické,

---

⁷⁷ Například Robert Graham Irwin, Bernard Lewis, nebo Ernest Gellner kritizovali pravdivost historických faktů a argumentů této knihy.

sobecké a kruté (...). Jak pozitivní, tak negativní představy koexistovaly jako dvě strany jedné mince a v závislosti na okolnostech padl důraz na tu nebo onu stranu.⁷⁸

Toto vydělení ale pomáhá vytvářet představu Japonska jako homogenního celku, národa se stejnými stereotypními rysy.⁷⁹ Pro zemi, která byla historicky dlouho roztržena na částečně autonomní knížectví a která na konci 19. století již zahrnovala i souostroví Rjúkjú a ostrov Hokkaidó, jejichž obyvatelé byli etnicky, lingvisticky i historicky rozdílní, a ještě vzdálení od plné asimilace, bylo toto národní povědomí důležité.

Orientalismus sloužil k vytvoření představy společných národních rysů tím, že byly dány do protikladu s rysy, které byly vnímány jako nežádoucí a zároveň typicky „západní“. Jak píše Gluck: „*ve smyšleném Západě byli lidé neschopní loajality a úcty k rodičům, což stačilo k tomu, aby byly tyto vlastnosti definovány jako typicky japonské*“.⁸⁰ Z hlediska vývoje byla jasná potřeba modernizace, to, co bylo identifikováno jako „japonské přednosti“, by ale mělo zůstat zachováno. Orientalismus tak sloužil pro konstruování představy národní tradice a homogenity ve velmi rozmanité a nejednotné japonské společnosti.

Sebe-orientalizace se také vztahovala na japonskou kulturu a byla prováděna jak pro Západ, tak i pro Japonce samé. Jednalo se například o úpravu vývozních komodit tak, aby lépe odpovídaly představě Japonska v zahraničí, kdy prodavači pro své nákupčí vytvářeli představu tradičního exotického Japonska výběrem nejstarších artiklů nebo i speciální produkcí pouze pro západní trh zachvácený japonismem. Stejný trend můžeme ostatně vidět i dnes, kdy se Japonsko snaží turistům inzerovat stereotypními obrazy hory Fudži a gejš nebo strategií „cool Japan“.⁸¹ Pro Japonce tato sebe-orientalizace kultury slouží opět k rozvíjení představy vlastní jedinečnosti a dlouhé historie Japonska jako kulturního monolitu.

Výhra v první čínsko-japonské válce a zrušení nerovnoprávných smluv znamenaly pro Japonsko změnu v postavení v rámci Orientu. Tento úspěch vydělil Japonsko od ostatních „zastaralých“ zemí. Tento přístup lze vidět například na uměleckých vyobrazeních této války, kde

---

⁷⁸ IWABUCHI Koichi. *Complicit exoticism: Japan and its other* [online]. *Continuum: Journal of Media & Cultural Studies*. vol. 8, is. 2. [cit. 30. 5. 2023]. Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/10304319409365669>. str. 52.

⁷⁹ Tamtéž. str. 53.

⁸⁰ GLUCK, Carol. *Japan's Modern Myths: Ideology in the Late Meiji Period*. Princeton University Press, 1985. str. 137. Cit. in: IWABUCHI Koichi. *Complicit exoticism: Japan and its other*.

⁸¹ Cool Japan je strategie k posílení vztahů Japonska s ostatními zeměmi skrze propagaci japonské kultury a může zahrnovat popularizaci jak tradičních aspektů kultury, tak i nejnovější mangy a anime nebo robotiky.

jsou čínští vojáci malé, zbabělé postavičky čelící statnému japonskému vojsku.⁸² Orient nabyl pro Japonce nového významu. Jak píše Stefan Tanaka ve své publikaci *Japan's Orient: „termín tojó [japonský výraz pro Orient pozn. aut.] na rozdíl od Orientu [jakožto pojmu užívaného na] Západu předpokládal pouze odlišnost kultur, nikoliv vrozenou zaostalost“*.⁸³ Japonsko také mělo své orientalisty, vědce zabývající se studiem historie východních zemí, jejichž dílo „legitimizovalo specifický japonský pohled jak na Evropu, tak i na Asii. Ustanovilo tak rovnost moderního Japonska – jakožto nejvyspělejší země v Asii – s Evropou a zároveň jeho kulturní, intelektuální a strukturální nadřazenost nad Čínou“.⁸⁴ Přestože se Japonsko prostřednictvím sebe-orientalizace aktivně zapojilo do konverzací o své vlastní jedinečnosti, vyhraňovalo se vůči zbytku Asie.

2.3 Exotismus

S orientalismem se často pojí termín exotismus, který je nejjednodušeji definovatelný jako „romantizace, fetišizace a/nebo komodifikace etnické, rasové nebo kulturní jinakosti“.⁸⁵ Drží se přitom stejného nepřekonatelného rozdělení na „self“ a „other“, přičemž „other“ je většinou chápán jako primitivnější. Narozdíl od orientalismu zde ale figuruje důležitý požadavek požitku z rozpoznání a zveličování této jinakosti. Exotismus přitom není spjat výhradně s pohledem Západu na Východ. Může být aplikován i například Francouzi na Španěle nebo Japonci na Ainu – kdekoli, kde je pocíťován kulturní rozdíl.

Stejně, jako má Západ svou historii vnímání Japonska exoticky, tak má tato země historický precedent pro totožný přístup k těmto mocnostem. Když „jižní barbaři“ poprvé dorazili na japonskou půdu, objektem zájmu nebyly pouze jejich vývozní artikly a muškety. Pro Japonce to znamenalo kontakt se zcela novými rasami a jejich diametrálně odlišnou kulturou, která sloužila i jako cenný zdroj inspirace. V období od konce 16. století do poloviny 17. století se rozvíjelo takzvané umění *nanban*⁸⁶, které se inspirovalo u Portugalska a Španělska. Z této doby pochází také přes 90 malovaných paravánů zachycujících obchod s těmito cizinci, kde jsou znázorněna i

---

⁸² CHIANG Michelle. Japan's Changing Perception of East Asia from Mid-19th Century to Mid-20th Century. *Atlantis Press* [online]. Dostupné z: <https://www.atlantis-press.com/proceedings/ichssr-22/125974541> [cit. 4. 11. 2023]. str. 507.

⁸³ TANAKA, Stefan. *Japan's Orient: Rendering Pasts Into History*. University of California Press, 1995. str. 12.

⁸⁴ Tamtéž.

⁸⁵ Exoticism. In: *Oxford Reference* [online]. Oxford University Press 2023 [cit. 23. 10. 2023]. Dostupné z: <https://www.oxfordreference.com/display/10.1093/oi/authority.20111102095717481>.

⁸⁶ *Nanban* je umění, jehož inspirace pocházela z kontaktů se Španělskem a Portugalskem. Častými díly tohoto směru jsou například zmiňované obrazy lodí a cizích námořníků, kopie španělských a portugalských obrazů včetně náboženských ikon, nebo i díla vytvořená s integrací některých západních technik malby, například perspektivy.

evropská města vyvedená v čínském stylu, tak, jak si je Japonci jakožto vzdálené exotické kraje představovali.⁸⁷ Začala i móda stylu oblékání na způsob „jižních barbarů“, s látkami podobných vzorů, nabíranými kalhotami a růženci.⁸⁸ Později, během období izolace, existovali studenti *rangaku*, holandských věd, a inspirace Holandskem se promítá do takzvaného umění *kómó*, součástí kterého byly oblíbené *Nagasaki-e*, obrázky z Nagasaki, na kterých si mohli lidé ze všech krajů Japonska prohlédnout nově příchozí.⁸⁹

Exotismus jako takový se může projevovat v nejrůznějších podobách, jako obraz vymyšleného tureckého harému, píseň z opačné strany světa nebo, jako v případě Pierra Lotiho a Johna Luthera Longa, jako exotický příběh z Japonska.

2.4 Japonismus

Pokud zmiňujeme historii kontaktů mezi Japonskem a Západem, nemůžeme opomenout japonismus. Ve své podstatě jsou jak *Paní Chrysanthema* tak *Madame Butterfly* díly japonismu, kterému vděčí také za svou popularitu. Japonismus také utváří očekávání, se kterými západní postavy do Japonska přijíždí, a jejich postoje k japonským postavám, na tomto místě je proto důležité představit si tento proud.

Japonismus⁹⁰ za svůj vznik vděčí přísunu japonských předmětů na evropské a americké trhy na začátku 19. století. Na Západu byly tyto předměty zpeněženy, shromažďovány do kolekcí a vystavovány. Rychle si získaly pozornost umělců ve Francii a Spojených státech, kteří pak tyto objekty popularizovali ve svých kruzích⁹¹. Japonská estetika a japonské motivy poskytovaly nová východiska pro západní umění, které vyčerpalo své předchozí vzory a pro které nebyla po vlně

---

⁸⁷ 南蛮屏風 [Nanban paravány]. *Kobe City Museum* [online]. Kobe City Museum 2002 [cit. 20. 10. 2023]. Dostupné z: <https://web.archive.org/web/20200725032317/https://www.kobecitymuseum.jp/collection/detail?heritage=365028>

⁸⁸ BOXER, Charles Ralph. Some Aspects of Portuguese Influence in Japan, 1542–1640. *Review of Culture* [online]. Instituto Cultural de Macao [cit. 25. 6. 2023]. Dostupné z: <https://www.icm.gov.mo/rc/viewer/20017/977>.

⁸⁹ SHIRAHARA Yukiko ed. *Japan envisions the West*. str. 14.

⁹⁰ V závislosti na interpretaci se někdy povrchní zájem konzumentů o Japonsko jakožto produkt – ať už se jedná o dekorativní drobnosti nebo třeba japonskou romanci – označuje jako japonaiserie a vyčleňuje od „seriózního“ zájmu umělců, „čistého“ japonismu. Tento japonismus se pak vyznačuje integrací japonských uměleckých přístupů nebo motivů jak v umění, tak například i v literatuře (CHIBA Yoko. Japonisme: East-West Renaissance in the Late 19th Century. *Mosaic: a Journal or the Interdisciplinary Study of Literature* [online]. Winnipeg. vol. 31, is. 2. [cit. 25. 10. 2021]. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/44029769>. str. 3.). V českém kontextu se také můžeme setkat s termínem „žaponerie“ pro označení děl inspirovaných Japonskem, jako jsou například díla Joea Hlouchy.

⁹¹ Stále se vedou debaty ohledně toho, kdo jako první „objevil“ japonskou estetiku pro Západ. Často se na tomto místě zmiňuje francouzský malíř Félix Bracquemond, jsou ale i další adepti jako například Američan John La Forge, jehož prvenství se Henry Adams snaží dokázat ve svém článku John La Farge's Discovery of Japanese Art: A New Perspective on the Origins of Japonisme. Otázka prvenství ale není pro tuto práci zásadní.

*turquerie*⁹² a *chinoiserie*⁹³ inspirace Orientem ničím novým.⁹⁴ Fascinace Japonskem se ale po světové výstavě v Paříži rozšířila i mezi masy a japonské dekorativní předměty se rychle staly běžnou součástí domu každého, kdo šel s dobou. Samurajové, gejši, kimona a sakury se dostali do širokého povědomí. Je důležité si ale uvědomit povrchnost tohoto směru.

Japonismus čerpal inspiraci z japonských předmětů, od kousků pro každodenní použití a populárních črt po mistrovské sběratelské kusy, většina se s nimi ale střetávala na Západě, vytrženými z jejich kontextu a nově re-interpretovanými. To, co bylo považováno za japonské umění a japonskou estetiku v rámci japonismu, bylo určeno lidmi ze Západu, často bez jakékoli osobní zkušenosti s Japonskem jako takovým. Nejednalo se v první řadě o experty na orientální kultury, ale o umělce a amatérské sběratele umění, kteří byli později doplněni o širokou laickou veřejnost. Kontakt s japonismem proto zanechával Japonce v šoku. Umění jejich země bylo na Západu reprezentované *ukijo-e*, tisky často komického až vulgárního charakteru vyráběnými pro měšťanskou vrstvou, zatímco díla, která měla podle japonského mínění skutečnou cenu, se nemohla rovnat jejich popularitě.⁹⁵ Olejomalby, které si japonští umělci začínali osvojovat jakožto umění nadřazené jejich dosavadním postupům, si nezískaly na Západě ohlas a integrace „lepší“ západních přístupů byla vnímána negativně. Se zlepšením povědomí o japonských předmětech naopak vzrostla poptávka po starších kusech a nová moderní díla na Západě měla minimální hodnotu. Japonská strana tak pro export začala replikovat tradiční techniky a motivy.⁹⁶

Jak je vidět z těchto střetů mezi západním a japonským přístupem k umění, japonismus neusiloval o pochopení Japonska a nepodporoval ani japonské snahy o modernizaci a povznesení se na úroveň Západu. Nebyla to snaha o uchopení pravého Japonska, ale tato země sloužila pouze jako předloha a inspirace pro západní umělce. Japonismus vnímal Japonsko jako estetický konstrukt, kraj zmražený v minulosti, který by přesně odpovídal vyobrazení na předmětech vybraných do západních sbírek, jedinečný, primitivní a erotický. Takovýto kraj také očekávali ve skutečném Japonsku a japonismus jako směr dále ovlivňoval, jak případní návštěvníci interpretovali realitu této země.

---

⁹² Trend, který se zaměřoval na umění a kulturu Osmanské říše.

⁹³ Trend, který se zaměřoval na umění a kulturu Číny.

⁹⁴ CHIBA Yoko. Japonisme: East-West Renaissance in the Late 19th Century. str. 5.

⁹⁵ FOXWELL, Chelsea. Japan as Museum? Encapsulating Change and Loss in Late-Nineteenth-Century Japan [online]. *Getty Research Journal*. No. 1 2009 [cit. 28.10.2021]. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/23005365>. str. 41.

⁹⁶ Tamtéž. str. 44–45.

3. *Paní Chrysanthema, Madame Butterfly* a jejich odkaz

Paní Chrysanthema a *Madame Butterfly* byla ve své době velmi populární díla, která vstoupila do širokého povědomí. Jako taková sloužila k utváření představy o Japonsku a inspirovala celou řadu exotických děl zasazených v Japonsku nebo obecně v Asii.

Autoři obou děl pocházeli z jiných zemí a zastávali jiné profese, oba se ale opírali o japonismus, který byl silný jak ve Francii, tak ve Spojených státech, a vycházeli ze skutečných událostí odehrávajících se v druhé polovině 19. století v Nagasaki. Autenticita *Paní Chrysanthemy* je přitom snadno ověřitelná, protože dílo vychází přímo ze zkušeností autora, dekorovaného francouzského námořníka Pierra Lotiho, a případné úpravy jsou snadno viditelné v porovnání s jeho dochovanými deníky. V případě *Madame Butterfly* se už jedná o příběh z druhé nebo třetí ruky, který se k autorovi, Johnu Lutheru Longovi, dostal skrz jeho sestru, a v současnosti proto není možné s určitostí dohledat skutečné aktéry příběhu a rozpoznat případné úpravy, i když existuje mnoho teorií.

Není pochyb o tom, že přes své rozdílné vyznění jak *Paní Chrysanthema* tak *Madame Butterfly* sehrály a nadále sehrávají svou roli k exotizaci a orientalizaci této části světa. O tomto faktu svědčí také existence nálepky „butterfly narratives“ pro zpravidla tragické příběhy vztahu muže ze Západu a ženy z Východu.

3.1 *Paní Chrysanthema*

Paní Chrysanthema je vyprávěním francouzského námořníka z lodi *Triomphante* o jeho pobytu v Nagasaki. Čerpá přitom hlavně z osobních zkušeností spisovatele Pierra Lotiho a autor ji prezentuje dokonce jako „deník jednoho léta mého života, kde jsem nezměnil nic, ani data“.⁹⁷ Protagonista, který je zároveň vypravěčem díla, zde stráví několik měsíců v krátkodobém manželství s místní ženou, Kiku, v domě na kopci spravovaném rodinou paní Ume. Kromě něj se setkáváme také s dalšími členy posádky, kteří se taktéž oženili s Japonkami a doprovází je na vycházkách po městě. Nedílnou součástí skupiny je také Lotiho blízký osobní přítel, Yves. Spíše, než o napínavý příběh jde o lyrickou kolekci osobních dojmů Lotiho zklamaného Japonskem. Zápletku utváří pouze jeho snaha přijít na skutečnou povahu vztahu s Kiku. Podezřívá ji z nevěry s Yvesem, který ho ale ujistí o opaku. Začne doufat, že se tedy jeho žena rmoutí z odjezdu lodi

---

⁹⁷ LOTI, Pierre. *Madame Chrystanhème*. Paris: Éditions North Star, 2016. str. 7.

právě kvůli němu. Tato vize se ale hroutí, když ji Loti přistihne před svým odjezdem přepočítávat peníze obdržené za své manželství. Hlavní hrdina končí svůj příběh odjezdem z Japonska, zahořklý a zklamaný.

Novelu *Paní Chrysanthema* napsal v roce 1887 námořník a ve své době velmi úspěšný spisovatel exotických děl Pierre Loti (vlastním jménem Louis Marie-Julien Viaud). Jeho práce byly autobiografické, založené na zážitcích ze zemí jako Turecko, Francouzská Polynésie, Senegal nebo Indie, kam byl povolán jako lodní důstojník, a ani *Paní Chrysanthema* nebyla výjimkou. Vychází z jeho osobních zkušeností za 36 dní, které strávil v Nagasaki v létě roku 1885 v manželství s Japonkou jménem Okane, kterou pro své dílo přejmenoval na Kiku.⁹⁸ V příběhu se objevují reálné postavy, jejichž jména Loti ve své knize upravil. V případě jeho francouzských kolegů se nepochybně jednalo o ochranu jejich totožnosti, a proto se například Rosenquist stává „X...“. Japonské osoby byly naproti tomu přejmenované hlavně k dodání exotiky, domovní pan Macuo se tak například stává Satóem, jehož jméno Loti nejčastěji doslovně překládá jako „Cukr“.⁹⁹

Přestože je dnes Loti jako autor téměř neznámý, svého času se těšil velké popularitě a *Paní Chrysanthema* byla přeložena do většiny evropských jazyků. Vznikla podle ní opera André Messagera a sloužila jako inspirace pro dílo *Madame Butterfly*.¹⁰⁰

3.2 *Madame Butterfly*

Madame Butterfly je vyprávěním v er-formě, které se soustředí na příběh mladé Japonky Čóčó.¹⁰¹ Kniha se otvírá představením amerického poručíka Benjamina Franklina Pinkertona před jeho příjezdem do Japonska. Od druhého námořníka, Sayra, který je dobře obeznámen s Japonskem, dostává radu oženit se v Nagasaki, jelikož díky jeho povaze nehrozí, že by ke své manželce před odjezdem přilnul. Po příjezdu si najde mladičkou ženu, Čóčó, se kterou žije krátký čas v pronajatém domě spolu s jejich služebnou Suzuki. Během svého pobytu zcela převrátí život své japonské manželky vzhůru nohama. Přes její pláč a prosby jí zakáže stýkat se s rodinou

---

⁹⁸ FUNAOKA Suetoshi. *Le Journal de Nagasaki et Madame Chrysanthème de Pierre Loti. Études de langue et littérature françaises* [online]. 1977 vol. 30 str. 68–92 [cit. 20. 11. 2023]. Dostupné z: https://www.jstage.jst.go.jp/article/ellf/30/0/30_KJ00002501030/_article/-char/en. str. 69–72.

⁹⁹ Tamtéž. str. 71–72.

¹⁰⁰ REED, Christopher. *The Chrysanthème Papers: The Pink Notebook of Madame Chrysanthème and Other Documents of French Japonisme*. Honolulu: University of Hawai'i Press, 2010. ISBN 978-0-8248-3345-9. str. 1.

¹⁰¹ Čóčó je v anglickém originále nazývána Cho-Cho-san nebo Madame Butterfly. Jelikož bylo její jméno očividně zamýšleno tak, aby odkazovalo na motýla, volila jsem ve svém překladu odpovídající českou transkripci tohoto slova.

a způsobí tak její vyhnání. Zachází s ní, jak se mu zlíbí, baví se její neznalostí světa a žertuje na její účet, Čóó se do něj ale přesto beznadějně zamiluje. Udělá vše, co po ní chce, mluví jen anglicky, ztrácí japonské způsoby a sní o životě v USA. Po jeho odjezdu mu porodí syna, Trouble („Potíž“), a netrpělivě čeká na jeho příjezd. Žije z peněz, které jim nechal, odmítá nabídky sňatku a k zaplacení pochyb navštěvuje amerického konzula, Sharplesse. Když se Pinkerton konečně vrátí, přiveze s sebou svou novou manželku, Adelaide, která si plánuje Trouble odvést. Nešťastná Čóó chce zachránit svou čest sebevraždou, na poslední chvíli ale mění svůj názor. Příběh končí, když spolu se Suzuki a Trouble utečou pryč.

Autorem této novely, která poprvé vyšla 12 let po *Paní Chrysanthemě* v roce 1898, je americký spisovatel a právník John Luther Long. Sám Japonsko nikdy nenavštívil, spoléhal proto na materiály dostupné v USA včetně Lotiho novely a na vyprávění své sestry, Sarah Jane Correll přezdívané Jennie. Spolu se svým manželem, metodistickým misionářem vyslaným do Japonska, Correll v Nagasaki strávila pět let, od roku 1892 po rok 1897. Právě zde měla podle svých slov zjistit o příběhu nešťastné ženy, která se stala vzorem pro postavu Čóó. Ve 30. letech 20. století poskytla dva rozhovory o inspiraci pro *Madame Butterfly*, v každém je ale verze příběhu trochu jiná.¹⁰² Předobrazem Čóó měla být žena z blízké čajovny, Čó, není ale ani zcela jasné, zda ji Correll znala osobně, nebo zda o jejím příběhu zaslechla od ostatních.¹⁰³ O identitě této Japonky a jejího amerického manžela se dodnes vedou spory. Jan Van Rij ve své knize představuje hypotézu, že vzorem pro Pinkertona byl jeden z bratrů skotského obchodníka Thomase B. Glovera, který měl mít s japonskou ženou syna jménem Tomisaburo, o jehož příběhu Correll zaslechla.¹⁰⁴ Arthur Groos naopak představuje námořníka Williama B. Franklina jako inspiraci pro postavu hlavního hrdiny.¹⁰⁵ Skutečností zůstává, že se jedná o příběh z druhé nebo až ze třetí ruky, který byl zajisté podroben mnohým úpravám.

Příběh *Madame Butterfly* měl velký úspěch a dočkal se dvou adaptací. První byla divadelní adaptace Davida Belasca, *Madame Butterfly: A Tragedy od Japan*, která měla premiéru v roce 1900. Oproti originálu přišla s významnou změnou děje – úspěšnou sebevraždou Čóó a symbolickým předáním dítěte, které hru uzavírá jako tragický příběh obětavé lásky. Celé dílo

---

¹⁰² GROOS, Arthur. *Madame Butterfly*. str. 127.

¹⁰³ RIJ, Jan van. *Madame Butterfly: Japonisme, Puccini and the search for the real Cho-Cho-San*. Berkeley: Stone Bridge Press, 2001. str. 57–59.

¹⁰⁴ Tamtéž. str. 133–136.

¹⁰⁵ GROOS, Arthur. *Madame Butterfly*. str. 142–148.

tak nabývá zcela jiného významu, namísto útěku, který se dá chápat jako akt konečného odmítnutí, zde není postava japonské ženy schopna se vyprostit Pinkertonově vlivu a zemře pro něj. Toto nové vyznění najdeme také v opeře *Madama Butterfly* Giacoma Pucciniho, která se s úpravami hraje dodnes. Celý příběh byl také několikrát zfilmovaný, vždy ale skončil sebevraždou Čočó.

3.3 Přijetí děl a jejich odkaz

Paní Chrysanthema a *Madame Butterfly* byla ve své době velmi populární díla, která se dočkala řady nových vydání, překladů a adaptací. Přestože se do naší doby zachovala v širším povědomí pouze *Madame Butterfly*, hlavně díky své úspěšné operní adaptaci, *Paní Chrysanthema* také nebyla bez vlivu. Podle Matsudy dokonce „[ž]ádné francouzské dílo nemělo na přelomu [19.] století takový vliv na utváření přístupu k Japonsku jako *Paní Chrysanthema*“.¹⁰⁶ I dnes zůstává zásadním dílem jako startovní bod pro celou řadu příběhů vytvořených podle její předlohy – příběhů muže ze Západu, který prožije krátký román s ženou z Asie a opustí ji. Zmiňovaný vzor příběhu nenaplněného vztahu mezi mužem ze Západu a ženou z Orientu byl používán v příbězích před Lotim a Longem, díky jejich dílu se ale dále rozšířil a popularizovala se jeho aplikace na Japonsko, potažmo celou Asii. Pro tento typ příběhu se dokonce vžilo označení „butterfly“ narativy.

Obě díla se neobešla bez kritiky. *Paní Chrysanthema* byla ve své době pro své negativní ztvárnění Japonska odsouzena jak japanisty jako Lafcadio Hearn¹⁰⁷ nebo Félix Régamey, tak i japonskou veřejností.¹⁰⁸ *Madame Butterfly* vzbudila mimo jiné i kritiku ze strany amerického námořnictva, které si ztvárnění Pinkertonovy bezohlednosti bralo jako osobní útok.¹⁰⁹ Vznikla také řada děl kritizujících tyto narativy, od *Cahier Rose de Madame Chrysanthème* („Růžový zápisník paní Chrysanthey“) Lotiho současníka Félix Régameye po *M. Butterfly* Davida Henryho Hwanga z roku 1988.

Přes kritiku těchto děl není pochyb o tom, že *Paní Chrysanthema* a *Madame Butterfly* dále přispěly k exotizaci a orientalizaci Japonska ať už ve své originální formě, skrze své adaptace nebo další díla inspirovaná jejich příběhem. Paradoxně také tato díla do určité míry zlidověla v Japonsku, kde se stále hraje opera *Madame Butterfly*.

---

¹⁰⁶ MATSUDA, Matt K. *Empire of Love: Histories of France and the Pacific*. New York: Oxford University Press, 2005. ISBN 0-19-516294-3. str. 164.

¹⁰⁷ REED, Christopher. *The Chrysanthème Papers*. str. 10.

¹⁰⁸ MATSUDA, Matt K. *Empire of Love*. str. 165.

¹⁰⁹ GROOS, Arthur. *Madame Butterfly*. str. 135.

4. Srovnání přístupu postav k cizincům

V této kapitole následuje analýza *Paní Chrysanthey* a *Madame Butterfly*, dvou děl, která představila manželství muže ze Západu a ženy z Japonska jako neudržitelný, negativní vztah, a přesto v konečném důsledku vedla k romantizaci tohoto aktu. *Paní Chrysanthema* představuje jak většinu západních, tak japonských postav jako osoby zavřené ve svém vlastním světě a neochotné otevřít se jedny druhému, a kritizuje tuto předpojatost, které se sama dopouští. *Madame Butterfly* oproti tomu kritizuje hlavně americký imperialistický přístup k Japonsku, který znemožňuje harmonický vztah. U obou děl je také zajímavá otázka přístupu k jazyku komunikace, který s sebou přináší rozdílné implikace, i když je zakořeněn v historické realitě Nagasaki druhé poloviny 19. století.

4.1 Jazyk a jeho role v díle

Kromě otázky autenticity, kterou jsem zmiňovala v předcházející kapitole, další z rozhodnutí, které u čtenáře významně utváří dojem, je volba jazyka komunikace v novele. U *Paní Chrysanthey* spolu mluví francouzské postavy francouzsky, většina komunikace s Japonci, alespoň na straně hlavního hrdiny, ale probíhá v japonštině. Hlavního hrdinu to tak pomyslně staví do nižší pozice, kde musí vynaložit námahu a naučit se novému jazyku a svědčí v určité míře o respektu vůči japonské straně. Otázkou ale zůstává, zda je tato situace daná Lotiho zájmem o kulturu nebo spíše pozicí francouzštiny v Japonsku.

Naopak u *Madame Butterfly* probíhá většina komunikace „západní“ angličtinou a pouze japonské postavy spolu mluví japonsky. Nedorozumění a špatná vyjadřování tedy náleží japonské straně. Autor také přímo zdůrazňuje nedokonalé osvojení angličtiny u japonských postav použitím zkomolené formy angličtiny. Tato volba ubírá na autonomii japonských postav a pomyslně je staví do podřazené pozice jako nevzdělance, kteří neumí „správně“ komunikovat.

I přes rozdílnou volbu primárního jazyka komunikace je v obou dílech patrná snaha prezentovat západní postavy jako výřečné a „civilizované“ pomocí média jazyka.

4.1.1 Jazyk jako prostředek kontroly

Je důležité uvědomit si, jakou roli jazyk hraje v případě střetu dvou různých kultur. Kromě facilitace vzájemné komunikace se totiž hlavně v případě západních mocností a jejich kolonií objevuje problematika jazykové dominance. Adopce západní kultury a jazyka u kolonizovaných vyvolává dojem, že jsou si rovni s občany mocností, které nad nimi mají vládu. Jak vysvětluje Jinhyun Cho: „jazyk byl často chybně považován za prostředek k získání nové identity kolonizovanými, jejichž pocit bezcennosti je tlačil k tomu, aby se pokusili vytvořit bílou masku tím, že se budou chovat a znít jako ti u moci“.¹¹⁰ Fanon jde ve svém díle *Black Skin, White Masks* ještě dál a vysvětluje osvojování západního jazyka a způsobů chování jako snahu o vstup do „civilizované“ společnosti. U příkladu francouzských kolonií v Antilách přímo uvádí, že kolonizovaný bude „bělejší – to je, dostane se blíže k tomu, aby byl skutečnou lidskou bytostí – úměrně jeho stupni osvojení francouzského jazyka“.¹¹¹

Japonsko se nikdy nestalo kolonií, silně ale pociťovalo nedostatečnost vůči západním mocnostem a osvojení jazyka bylo pro další modernizaci integrální. Ačkoli je volba jazyka komunikace spíše než výsledkem kreativní vize autora odrazem skutečných lingvistických podmínek v Nagasaki v této době, má svůj vliv na vyznění příběhu. Autoři pak dále toto vyznění umocňují nebo zmírňují osobitým zápisem tohoto jazyka.

4.1.2 Japonská pantomima *Paní Chrysanthem*

Jazyk v *Paní Chrysanthemě* hraje zásadní roli, situace je ale poněkud obrácená, než by se dalo u tohoto typu příběhu čekat, jelikož je to tentokrát muž ze Západu, kdo se snaží osvojit si cizí jazyk. Některé japonské postavy, jako například pan Kanguru, mluví francouzsky, Loti je ale nesnižuje tím, že by čtenáři představoval jejich lomenou mluvu, právě naopak – nezmiňuje žádná úskalí nebo nedorozumění v tomto jazyce. Francouzštinu v příběhu ovládá pouze malý počet japonských postav, jak se dá vzhledem k historické pozici francouzštiny v Japonsku očekávat.

Vypravěč a protagonista příběhu, Loti, se na rozdíl od postav *Madame Butterfly*, nespokojil s několika slovy zpropagovanými japonismem a rozhodl se již před příjezdem učit japonsky. Právě v tomto jazyce také dochází k problémům s komunikací a k netradičnímu zápisu přímé řeči.

---

¹¹⁰ CHO, Jinhyun. Constructing a white mask through English: the unrecognized self in Orientalism. *International Journal of the Sociology of Language* [online]. vol. 2021, no. 271 [cit. 30.5.2023]. Dostupné z: <https://www.degruyter.com/document/doi/10.1515/ijsl-2020-0037/html>. str. 20–21.

¹¹¹ FANON, Frantz. *Black Skin, White Masks*. Přeložil Charles Lam Markmann. London: Pluto Press, 2008. str. 8.

Tento rozdíl je patrný například při popisu situace, kdy dává rikšovi adresu. Loti tuto událost popisuje slovy: „*Řekl jsem mu to jako papoušek třemi slovy, jimž jsem se naučil nazpaměť; teď se divím, že moje odpověď měla smysl*“.¹¹² Jako cizinec cítí nutnost učit se místnímu jazyku, i když si zcela není jistý svými schopnostmi. Není schopen vyjadřovat se jasně a při slavnosti u chrámu přiznává čtenáři, že on i Yves „*v řeči, kterou nedostatečně ovládáme, říkáme věci nejasné a hloupé*“.¹¹³

Nejistou a chybnou mluvu Lotiho nebo dalších námořníků v díle nevidíme. Jsou to totiž japonské postavy, které se zdánlivě vyjadřují hůře přesto, že komunikace probíhá v jejich rodném jazyce. V jejich přímé řeči vidíme citoslovce nebo jednočlenné věty, když se snaží věc podat tak, aby jim cizinec měl šanci rozumět, a uchylují se k opakování a pantomimě. Loti často překládá jejich repliky – přepsané tak, jak jim rozuměl, a podané pro jeho porozumění co nejjednodušeji – do francouzštiny jako květnatou větu. Například z „*anata bakari*“ se v jeho provedení stane „*Jen ty jsi na světě; vedle tebe jsou všichni bezvýznamná chamrad*“.¹¹⁴ Stejně tak činí i u svých replik, které raději než přepisem japonštiny píše rovnou francouzsky. Tento trend je dobře vidět ve scéně, kdy se mu Kiku snaží vysvětlit, že Yvese obletují komáři:

„Ka!“ (moskyti!) praví.

A, abych spíše pochopil, o jaké bestii je řeč, štípne mne konečky svých nehytků [sic] velice citelně do ruky (...).

„Ale Chrysanthemo! (...) Znam slovo ka, a ujišťuji tě, že jsem porozuměl úplně správně.“¹¹⁵

Jak je vidno z této scény, i když obě postavy mluví japonsky, pouze řeč Kiku je zapsaná transkripcí z japonštiny. Je tak docíleno dojmu, že Loti, začátečník v japonštině, je výřečnější než rodilí mluvčí. Japonské postavy se tak na první pohled mohou zdát primitivnější a méně civilizované v souladu s podstatou exotismu a orientalismu. Jedná se ale o ponižující situaci, kdy místní obyvatelé odmítají připustit, že by cizinec byl schopen ovládat dostatečně jejich jazyk a bez pantomimy pochopit jednoduchý koncept. Stejně tomu je i například v situaci, kdy Loti chce být uveden k mnichům Chrámu skákavé želvy a ptá se po nich děti: „*Říkají „Orima! Orima!“ a spínají přitom ruce a dělají, jakoby [sic] klekali, abychom jim lépe porozuměli. (Jsou na modlitbách! Na hlubokých modlitbách!)*“.¹¹⁶ Spisovatel se zde rozhodl namísto jednoduché odpovědi „Jsou

---

¹¹² LOTI, Pierre. *Paní Chrysanthema*. Přeložil Otakar THEER. Praha: Nakladatelství J. Otty, 1905. str. 19.

¹¹³ Tamtéž. str. 148–149.

¹¹⁴ Tamtéž. str. 238.

¹¹⁵ Tamtéž. str. 153.

¹¹⁶ Tamtéž. str. 178.

na modlitbách.“ ukázat japonské postavy vyjadřující se pantomimou a jednočlennými větami. V tomto podání tak celá situace působí dojmem, že se japonské postavy nejsou schopné vyjadřovat tak košatě jako vypravěč, a mohla by vést až k představě, že jsou Japonci v tomto díle kvůli svým komunikačním problémům primitivnější. V případě, kdy se konverzace neomezovala pouze na jedno slovo, se o jejím obsahu často dozvíme až v pásmu vypravěče.

Svým přístupem ke znázornění komunikace japonských postav tak spisovatel zachraňuje situaci, kdy se protagonista snaží neobratně dostat přes každodenní konverzaci v cizím jazyce, u kterého místní obyvatelé nevěří, že by ho někdy zvládl plně osvojit. V tomto podání je ale Loti prezentován jako muž, který se dokáže květnatě vyjadřovat v japonštině, zatímco Japonci zvládnou pouze pantomimu.

4.1.3 Zkomolená angličtina *Madame Butterfly*

V *Madame Butterfly* je hlavním jazykem komunikace angličtina a proniká dokonce i do konverzace mezi Japonci samotnými. V japonštině zůstává část konverzací v díle, které jsou ale pro čtenáře přeloženy namísto přímé transkripce japonštiny, kterou můžeme vidět u *Paní Chrysanthemy*. V přímé japonské transkripci zůstávají pouze termíny, které by měly být čtenáři známé jako gejša, samuraj a další.

Kde čtenáři *Paní Chrysanthemy* utvářela špatný dojem z japonských komunikačních schopností pantomima, nastupuje v *Madame Butterfly* přepis zkomolené angličtiny. Pro přímou řeč všech japonských postav, které se vyjadřují anglicky, je použit zápis se špatnou výslovností slov a chybnou gramatikou, který vyjadřuje jejich nedostatečné osvojení tohoto jazyka. Tyto chyby přitom nemusí korelovat s chybami, které by přirozeně vytvořila jazyková interference roditelých mluvčích japonštiny. Žádná z postav například nemá problém s výslovností „l“ a naopak často zaměňují „e“ za „ae“ – chyba, která nemá žádné opodstatnění. Tato skutečnost jednoduše vychází z toho, že Long sám Japonsko nikdy nenavštívil a spoléhal se na vyprávění své sestry. Dá se tedy předpokládat, že i jeho znalost japonštiny a častých problémů studentů angličtiny je značně omezená a chyby v komunikaci existují pouze k dodání zamýšleného dojmu. V přímé řeči japonských postav tak můžeme najít v originálu konstrukce jako „*the mos' bes' nize man*“¹¹⁷ nebo „*if we doing all those thing he as' us, he go'n' take us*“.¹¹⁸ Kromě zdůraznění nedostatečného

---

¹¹⁷ LONG, John Luther. *Madame Butterfly*. Rise of Douai, 2013. str. 38.

¹¹⁸ Tamtéž. str. 11.

osvojení angličtiny má také volba tohoto zápisu za důsledek vytvoření představy japonské komunikační nedostatečnosti a – pokud bychom použili Faronovu terminologii – až necivilizovanosti v porovnání se Západem.

Když některá z postav mluví japonsky, je jejich promluva přepsána přímo do angličtiny, přesto je rozpoznatelná díky absenci chyb a také knižnějšímu vyjadřování, než jakého užívají v angličtině. Čóćó pokračuje v používání angličtiny i po Pinkertonově odjezdu a to samé vyžaduje od své služky Suzuki. Anglicky mluví dokonce i s dohazovačem Goróem, který tento jazyk příliš neovládá. Její snahy jsou přitom motivované snahou získat si přízeň Pinkertona, který podle jejich slov „[ř]íkal, když odjížděl, pokud nebudeme mluvit jazyk Spojených států amerických, když přijde, vyhodí nás všechny“.¹¹⁹ Zároveň si od osvojení jazyka také slibuje zlepšení svého postavení, protože pokud bude dobrou manželkou na „americký“ způsob, Pinkerton pak podle její logiky nebude moci jinak, než vzít je všechny s sebou do USA.

Ve skutečnosti ale angličtina pro Čóćó přináší hlavně komplikace. Neovládá ji natolik, aby pochopila Pinkertonovy žerty a ironii ani na to, aby se vyhnula nedorozumění při konverzaci s konzulem Sharplessem. Ve výsledku ji angličtina jako součást nové americké identity, kterou si pro sebe vytvářela, zklame v konfrontaci s realitou Pinkertonova „skutečného“ manželství a prospektu odejmutí syna.

4.2 Přístup západních postav

V *Paní Chrysanthemě* i *Madame Butterfly* je zakořeněn orientalistický, exotický i japonistický přístup k Japonsku, který se odráží v chování západních postav. Francouzi a Američané, kteří se v Nagasaki ocitli, sem přijeli s představou Japonců jako podřízené, exotické rasy, jejichž hlavní hodnota spočívá v jejich citu pro estetiku. Zatímco *Paní Chrysanthema* napadá právě tyto stereotypy, *Madame Butterfly* se zaměřuje spíše na to, jak by se Západ měl správně zachovat k takovému národu.

4.2.1 Postava vypravěče a hlavní mužské postavy

Je potřeba zmínit, že kromě otázky jazyka komunikace vyvstává mezi *Paní Chrysanthemou* a *Madame Butterfly* další důležitý rozdíl v postavě vypravěče. *Paní Chrysanthema* je novelou v ich-formě a její vypravěč vystupuje v příběhu zároveň jako jeho protagonista. To příběhu dodává

---

¹¹⁹LONG, John Luther. *Madame Butterfly*. str. 11.

dojem přímého autobiografického vyprávění zážitků Pierra Lotiho, i když se nevyhne některým úpravám. Jelikož se ale jedná především o zprostředkování jeho zkušenosti, můžeme předpokládat, že text bude také vypovídat o jeho postoji k Japonsku jako takovému. Na rozdíl od toho *Madame Butterfly* je vyprávěna v er-formě, jelikož se jedná o příběh, který je inspirovaný příběhem z druhé ruky, nikoli reálnými zkušenostmi a jeho autor Japonsko nikdy nenavštívil. Jak ale uvidíme v následující analýze, i do tohoto druhu vyprávění se může promítat autorův postoj k Japoncům jako takovým.

Obě díla disponují rozdílnými mužskými protagonisty. I když by se na první pohled mohlo zdát, že se Loti s Pinkertonem v mnohém podobají, nezastávají stejný přístup k Japonsku. Zatímco Pinkerton ve svém jednání postupuje zcela orientalisticky, Loti naráží na neschopnost zařadit Japonce do kategorií, které by mu poskytly orientalismus, exotismus nebo japonismus, z čehož pramení také část jeho nespokojenosti s touto zemí.

Pierre Loti

Paní Chrysanthema je vyprávěna protagonistou knihy, Pierrem Lotim, který je značně subjektivním vypravěčem, a dozvídáme se tedy přamálo o vnitřním životě ostatních postav. Jak píše ve své předmluvě, dopisu vévodkyni Richelieu: „*hlavními postavami jsme Já, Japonsko a Dojem, [zvýraznění součástí citace, pozn. aut.] kterým na mě tato země působila*“.¹²⁰ Kromě sdílení Lotiho dojmů z Nagasaki má dílo ale také roli uspokojit své francouzské čtenářstvo, které očekává exotický, japonistický příběh. Přestože se těmto požadavkům snaží vyhovět, vypravěč v průběhu příběhu naráží neustále na skutečnosti, které jsou s touto vizí neslučitelné.

Loti si již před svým příjezdem vytvořil představu o Japonsku, která vycházela jak z orientalismu a exotismu, který byl aplikován na všechny asijské země, tak z japonismu, který byl v té době velmi rozšířený. Po příjezdu se snaží vnímání japonské reality přizpůsobit své představě, nikoli naopak. Přirovnává krajinu i osoby k tomu, co zná z japonských dekorativních předmětů ve francouzských sbírkách a obchodech. Například při setkání se slečnou Jasmín prohlašuje: „*vždyť já ji znám! Ještě dřív, než jsem přišel sem do Japonska, viděl jsem ji na všech vějířích, na čajových koflicích*“.¹²¹

---

¹²⁰ LOTI, Pierre. *Madame Chrystanhème*. str. 7.

¹²¹ LOTI, Pierre. *Paní Chrysanthema*. str. 46–47.

Snaží se také Japonce zařadit do svého myšlenkového systému jako podřízenou orientální rasu. Ženy nejsou pro něj skutečnými osobami, ale vílami, exotickým hmyzem nebo ožvlými obrazy z paravánů a muže naopak prezentuje jako tupce a opice. Jejich chování je také často vyličeño orientalisticky, obsluha kaváren i obchodníci spěchají vyhovět jeho přání a podivují se mu. Opakovaným popisem Japonců jako „droboučkových žlutých lidí“ je prezentuje jako rasu dle tehdejší rasové teorie jasne podřízenou Evropanům. Přesto se ale neubrání dojmu, že zde není vítaný a že ani jeho nadřazená pozice není zcela jistá. Úředníci se ho snaží dostat z jeho domu, když narazí u fotoateliéru na urozené dámy, tak jím pohrdají, pro Kiku samotnou je především zdroj peněz. Samozřejmě nelze opomenout všechny případy, kdy s ním při konverzaci jednají místní lidé jako s dítětem.

Ve své snaze o ztotožnění reality s představou vypravěče o této zemi nechybí ani exotismus. Lotiho oblíbenými epitety jsou slova jako „nepochopitelný“, „bizarní“ nebo „neskutečný“, a kde je to možné, představuje Japonsko jako exotickou končinu, kde je vše neslučitelné se západním světem. Součástí této vize je také líčení této země až jako jakéhosi erotického ráje volných mravů, kde jsou ženy lehce dostupné ke koupi „bez nebezpečí, bez obtíží, bez tajnůstkářství“.¹²² Přes míru exotiky, kterou prezentuje, se ale v Japonsku nebaví a necítí potěšení z objevování japonské kultury. Navzdory očekávání se totiž namísto „primitivní civilizace“ dočká země, která se se svým množstvím formalit a zdvořilostí podobá spíše Západu. Loti se také sám občasne odklání od japonismu a orientalismu. Odmítne například oživlou kresbu slečnu Jasmín a ožení se s Kiku, u které přiznává, že i když její silueta může být čtenáři povědomá „její tvář, ne, tu neznáte“.¹²³ Ke konci příběhu se snaží vzdát svých francouzských předsudků a začít skutečně vnímat japonskou realitu. Nazývá věci jejich japonskými jmény a Kiku nechá poprvé její pravé japonské jméno. Také tento pokus o pochopení Japonska ovšem selže.

Jak shrnuji v závěru své bakalářské práce *Západní vnímání Japonska na konci 19. století podle novely Paní Chrysanthema Pierra Lotiho*, která se zaměřuje touto problematikou, Loti zjišťuje selhání západního přístupu k Japonsku, jelikož tato země neodpovídá charakteristikám Východu, tak, jak je představován orientalismem a exotismem, ale tuto skutečnost pro své čtenáře

---

¹²² LOTI, Pierre. *Paní Chrysanthema*. str. 35–36.

¹²³ Tamtéž. str. 60.

zakrývá.¹²⁴ Loti přichází na skutečnost, kterou Oscar Wilde vystihl ve své eseji: „*Celé Japonsko je čirý výmysl. Neexistuje žádná taková země, žádní takoví lidé... Japonci jsou, jak jsem již řekl, pouze způsob stylu, znamenitá umělecká výstřednost*“.¹²⁵ Japonsko, tak jak je chápáno ve Francii, neexistuje. Není to země, která by odpovídala orientalistické představě rozdělení světa, ani perfektní nepochopitelný exotický ráj, který by čekal na své objevení. V poslední řadě to není ani země, kterou bychom mohli najít na stylizovaných dřevotiscích, které končily v evropských sbírkách. Přes své selhání v pochopení Japonska Loti zachovává nadále svůj přístup k této zemi, jelikož nemá jiný způsob nahlížení na svět. Naopak vinu ze svého selhání svaluje přímo na Japonsko.

Vypravěč Madame Butterfly

Dílo *Madame Butterfly* je vyprávěno v er-formě extradiegetickým vypravěčem. Přestože by se mohlo zdát, že tento vypravěč pouze objektivně zprostředkovává sled událostí, sám také vstupuje do děje a dává najevo svůj postoj vůči postavám a jejich aktivitám. Čtenáři tak radí, jak by měl novelu v daných úsecích interpretovat. I když ho nelze zaručeně ztotožnit s autorem, tak, jak by to bylo možné v případě *Paní Chrysanthemy*, zjevně mluví z pozice amerického muže a jako takový promítá do novely svůj vlastní postoj vůči Japoncům.

Vypravěč je, podobně jako Pinkerton (a v té době také valná část amerických čtenářů), ovlivněn japonismem a má určitou představu o Japonsku jakožto pitoreskní zemi gejš, sakur a dekorativních předmětů. Pro čtenáře v novele funguje jako autorita na japonský jazyk a kulturu a například sebevědomě oznamuje, že „v japonštině neexistují žádné výrazy náklonnosti“,¹²⁶ „[podle Japonců] v meči přebývá duše“,¹²⁷ japonské ženy „[a]ž do hrobu nemají žádné soukromí“¹²⁸ nebo že pro sebevraždu existuje „místo na krku téměř bez nervů, o kterém ví každý Japonec“.¹²⁹ Skrze své vyprávění představuje Japonce jako zvláštní, exotické postavy s východní intuicí a nepochopitelným způsobem uvažování lpějící za každých okolností na cti.

---

¹²⁴ CIKHARDTOVÁ, Dominika. *Západní vnímání Japonska na konci 19. století podle novely Paní Chrysanthema Pierra Lotiho*. Olomouc, 2020. Bakalářská diplomová práce. Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, Katedra asijských studií. Vedoucí diplomové práce Sylva Martinásková. str. 34.

¹²⁵ WILDE, Oscar. „The Decay of Lying“ in: *The Works of Oscar Wilde*. New York: Lamb Publishing, 1909. str. 53–54.

¹²⁶ LONG, John Luther. *Madame Butterfly*. str. 6.

¹²⁷ Tamtéž. str. 47.

¹²⁸ Tamtéž. str. 10.

¹²⁹ Tamtéž. str. 48.

Ačkoli vypravěč odsuzuje Pinkertona za jeho chování vůči Čóó a jeho neochotu respektovat japonskou kulturu, drží se stále jeho úsudku hlavně v otázce jeho ženy. Sám to přiznává, když píše: „jelikož ji znal nejlépe, jeho slovo by mělo mít určitou autoritu. To je vše, co vím“.¹³⁰ Pohled americké, i když nemorální, postavy je jediný, který má k dispozici, a zcela přechází perspektivu Čóó, ke které nemá přímý přístup. Svým přístupem k ní se také vypravěč Pinkertonovi v mnohém podobá.

Lze usuzovat, že vypravěč sympatizuje s Čóó a její tragickou láskou, to ji ale neuchrání před tím, aby byla za každé příležitosti vyličená orientalisticky. Vzhled hraje zásadní roli v jejím popisu, a proto například, když je téměř na pokraji zhroucení poté, co je Pinkerton odvolán do Číny, vypravěč ujistňuje čtenáře, že její bledý obličej „byl stále velmi krásný“.¹³¹ Když vypráví konzulovi o svém životě, vypravěč podotýká, že to byl pěkný příběh, „protože se na jeho vyprávění podílely její oči a ruce stejně tak jako její rty“,¹³² a i když si jen hraje s dítětem na podlaze, vidí ji v „přívabných, až zapovězených pozicích“.¹³³ Jako orientální žena je také vyličená jako dětinská a hloupá. Když rozmýšlí další postup, můžeme číst zmínky o jejím „mozečku“¹³⁴ nebo její „malé, nepoužité mysli“.¹³⁵ Dá se předpokládat, že jako šestnáctiletá dívka má stále daleko k dospělosti, vypravěč ji v jejím chování a reakcích popisuje ale stále jako dítě. Například když potká Adelaide, kouká na ni „s vykulenýma očima – tak jak děti, když se bojí“.¹³⁶ Podobně jako Pinkerton ji nebere vážně a prezentuje ji jako dítě hrající si na dospělého. Tak například vysvětluje, jak z radosti z nového domu „chodila kolem a třepala novými klíči a novou autoritou jako hračkami“.¹³⁷

Čóó je zdaleka nejčastější obětí vypravěčova orientalistického zájmu, jelikož je jednou z mála japonských postav přítomných v novele a jednou ze dvou japonských žen. Při příležitosti, kdy se v příběhu objeví další postavy, k nim ale vypravěč při přistupuje obdobně. Suzuki je pro něj „malá intuitivní služebná“ a Goro úslužný, ale tupý dohazovač. Souhlasí také s tím, že západní vzhled syna Čóó a Pinkertona pojmenovaného Trouble ho řadí nad ostatní děti a že „[b]yl tak hodný jako japonské dítě a tak pěkný jako americké“.¹³⁸

---

¹³⁰ LONG, John Luther. *Madame Butterfly*. str.10.

¹³¹ Tamtéž. str. 44.

¹³² Tamtéž. str. 33.

¹³³ Tamtéž. str. 11.

¹³⁴ Tamtéž. str. 14.

¹³⁵ Tamtéž. str.42.

¹³⁶ Tamtéž. str 46.

¹³⁷ Tamtéž. str. 6.

¹³⁸ Tamtéž. str. 17.

Vypravěč v novele funguje jako hlavní morální autorita a sděluje čtenáři, kde by měla být hranice mezi přijatelným a nepřijatelným přístupem k Japonsku. Zatímco Pinkertona odsuzuje kvůli jeho nelidskému zacházení, nevidí problém v orientalizaci a sexualizaci Japonska nebo v umístění Japonců na podřadnou pozici jako děti, které potřebují dozor.

Pinkerton

Pinkerton je hlavní postavou *Madame Butterfly* a západním protipólem Čóó. Podobně jako mnoho námořníků ze Západu se i on rozhodl uzavřít pro své pobavení v Nagasaki krátkodobé manželství s Japonkou. Chová se k ní ale způsobem, který vypravěč i ostatní postavy odsuzují, krutě si hraje s jejími city a neváhá ji opustit pro americkou ženu.

Krátkodobé manželství jako první Pinkertonovi, který o svém vyslání do Japonska hovoří jako o vyhnanství, navrhne jeden z dalších námořníků, Sayre. V jejich konverzaci hned na začátku novely ho také tento námořník charakterizuje jako někoho, kdo není schopen formovat citová pouta, když ho ohledně plánovaného sňatku ujišťuje, že „[u] vás nehrozí, že byste ztratil hlavu [...]. To nebezpečí by pravděpodobně hrozilo výhradně – té druhé osobě“.¹³⁹ Jak se ukáže poté, co se Pinkerton ožení s mladičkou Čóó, je to výstižná charakteristika. Nebere ohledy na její pocity, jak svědčí situace hned po jejich sestěhování, kdy zakáže vstup její rodině, a nezmění svůj názor ani přes její prosby a protesty. Sayre, který má dobré znalosti o Japonsku, mu již na lodi zdůrazňuje význam rodinných vztahů pro Japonce, Pinkerton ale ihned zapomene, a jak podotýká vypravěč: „[j]e třeba přiznat, že se porozumět nesnažil“.¹⁴⁰ Přestože je informován jejími příbuznými, že jeho jednání povede k jejímu vyhoštění z rodiny a zmaří její šance na úspěšný další život, jejich rozhodnutí uvítá:

Pinkerton s úsměvem poznamenal, že si není jistý, zda by pro jeho ženu bylo nejlepší, aby se znovu objevila na zemi ve vyšší formě. Napáchá dost neplechy už v této velmi půvabné formě, jak tomu je ostatně již teď.

„Víte,“ pokračoval k mluvčímu rodiny, „že vypadáte přesně jako lakovaná maska z tragédie, která mi visí nad stolem?“

Museli byste jednu z těch masek vidět, abyste to docenili.

Ale všichni se dobromyslně zasmáli tak, jak to jejich hostitel zamýšlel, a docela zapomněli na svůj úkol. A Pinkerton se vynasnažil, aby si na něj již nevzpomněli. To bylo docela japonské. Co nejzdvořilejším způsobem je přiměl, aby pili jeho likéry a kouřili jeho tabák (podle velkorysého západního způsobu), přičemž z obou z těchto úkonů se Japonci zaručeně udělá velmi špatně. To se Pinkertonovi vyložene podobalo.

---

¹³⁹ LONG, John Luther. *Madame Butterfly*. str. 5.

¹⁴⁰ Tamtéž. str. 7.

Tu noc se mu zaručili svým přátelstvím; ale na poslední poradě, kde se Čóó-san slavnostně zřekli, se nikdo netvářil tak nepřátelsky, jako ti, kteří s ním pojedli a popili.¹⁴¹

Záležitostí, které jsou pro Čóó a její rodinu zásadní, nepřikládá žádnou váhu a celá situace slouží pouze pro jeho pobavení, i když si tak zahrává s celou její budoucností. Když je v zoufalství nad ztrátou svého způsobu života, Pinkerton jí navrhně, že jí poskytne novou motivaci „*asi myslíš sebe, - a nové náboženství, pokud nějaké musí být – opět jeho*“.¹⁴² Prohlásit sám sebe za boha mu nepřijde jako přehánění, jelikož jejich božstva bere pouze jako kusy dřeva. Sám je vypravěčem k božstvu také přirovnáván kvůli své absolutní moci nad Čóó. Během jejich manželství kontroluje, s kým se smí stýkat, instalací zámků na dveřích, které, jak „žertuje“, mají „*držet venku ty, kteří jsou venku, a uvnitř ty, kteří jsou uvnitř*“.¹⁴³ Kvůli tomuto zamezení styku je Čóó vyděděna a bez příbuzných nemůže dosáhnout reinkarnace ve vyšší bytost, dalo by se říci, že má tak Pinkerton v moci i její duši.

Pinkertonovy, dle vypravěče „dobrosrdečné“, úsměvy nabírají jiného významu poté, co se objevují v situacích, kdy se směje na účet zmatené Čóó. Rozveselí ho i prosby o povolení vstupu její rodině, kde místo soucitu projeví jen smysl pro humor několika poznámkami, které nenajdou odezvu, jelikož, jak poznamenává vypravěč, „*[o]pět to byl vtíp jen pro něj; jeho žena se odešla vyplakat*“.¹⁴⁴ Zneužívá pro své pobavení také toho, že je během svého pobytu v Japonsku pro Čóó jediným zdrojem znalostí o okolním světě. Zásadním způsobem přetváří její představu o Spojených státech pro své vlastní pobavení a nechá ji tak například věřit, že je na důležité misi od „*Bohyně svobody nezávislosti*“¹⁴⁵ anebo že je nemožné rozvést se v USA bez toho, aby někdo skončil za mřížemi. Baví se také jejími problémy s angličtinou, a i když dodá Čóó dojem, že je žádoucí, aby vždy mluvila anglicky, nepřije si od ní perfektní osvojení jazyka, a ona tak zpívá „*co nejgrosteskněji, jak to jde, aby ho více pobavila*“.¹⁴⁶

Jak již bylo patrné z předchozích ukázek, Pinkerton nemá o japonskou kulturu valný zájem a vysmívá se japonským bohům a hodnotám. Ačkoli je Japonsko zábavné, není pro něj pochyb o tom, že je americká kultura přednější, a kladně tak hodnotí pokusy o amerikanizaci. Pouze USA

---

¹⁴¹ LONG, John Luther. *Madame Butterfly*. str. 8.

¹⁴² Tamtéž. str. 7.

¹⁴³ Tamtéž. str. 6.

¹⁴⁴ Tamtéž. str. 7.

¹⁴⁵ Tamtéž. str. 34.

¹⁴⁶ Tamtéž. str. 16.

jsou pro něj moderní, zatímco Japonsko je zašlé a zmražené v čase a Čóó se pro něj povznese nad všechny ostatní japonské „zastaralé modely“ až poté, co přijme své vyhoštění. Během svého pobytu si ji přetvoří v to, co je podle něj „americkým zdokonalením japonského produktu“.¹⁴⁷ V této době byla propagovaná představa civilizační mise a převýchovy Orientu v „lepší“ společnost, podle vypravěče měl ale Pinkerton ve své výchově zcela jiný záměr: „Bylo také přesně v Pinkertonově stylu vzít tento jemný, živý, dychtivý, beztvary materiál a vytvarovat ho podle svých nejrozumnějších přání. Možná pro ni bylo šťastné, že ho jeho země potřebovala tak brzy po svatbě“.¹⁴⁸ Spíše než o předávání užitečných vědomostí se tedy jedná o vypočítavý plán přisvojit a přetvořit si lidskou bytost, který může projít jen díky tomu, že se jedná o orientální ženu. Přestože Čóó svolně přijímá jeho převýchovu, není s ní schopen jednat jako se sobě rovnou a, jak vysvětluje vypravěč, „všechna konverzace s ní byla rozmarná. Pro Pinkertona to bylo nevyhnutelné. Koneckonců, byla věcičkou, která byla mimo lak a malbu docela nepředstavitelná“.¹⁴⁹ Zdá se, že jsou pro něj japonské postavy pouze ožvlými japonistickými předměty, obrázky na malbách nebo lakovaných krabičkách a podle toho s nimi také zachází. K japonské kultuře přistupuje s despektem a Japonce vidí orientalisticky pouze jako nástroje ke svému pobavení, a pokud to nesplňují, nemá smysl být s nimi dále v kontaktu.

Autor v postavě Pinkertona představil, jak bezohledně, koloniálně a arogantně se mohou Američané při kontaktu s Japonci chovat. Během svého krátkého pobytu způsobil, že byla Čóó nejen vyděděná a skončila na okraji společnosti s dítětem bez jakéhokoli zdroje příjmu, ale také jí potažmo zničil i její šance na úspěšný život po životě. Co bude s jeho japonskou ženou, s „hmotou“, kterou pro svou zábavu uhnětl do bizarního tvaru, a jaké budou reálně její možnosti reintegrace do japonské společnosti nebo – jak si sama přála – vstupu do americké společnosti, ho nezajímalo. Z pohledu orientalismu Pinkerton dobře reprezentuje Západ – je to muž s dobrými znalostmi světa, který je jako manžel a Američan v Nagasaki v nadřazené pozici nad ženským Východem představovaným Čóó. Zároveň má ale i vlastnosti typicky přiřazované orientálním mužům – je krutý a chladný ke své ženě a přelétavý. Namísto oblíbené orientalistické představy západního muže, který je útěchou pro týranou orientální ženu, se tady paradoxně dostáváme do opačné situace, kdy obě strany vidí záchranu Čóó u japonského manžela.

---

¹⁴⁷ LONG, John Luther. *Madame Butterfly*. str. 10.

¹⁴⁸ Tamtéž. str. 34.

¹⁴⁹ Tamtéž. str. 7.

4.2.3 Druhá mužská postava

V obou analyzovaných dílech je důležitá role druhé mužské postavy, která podporuje protagonistu a slouží zároveň jako jeho protipól.

V díle *Paní Chrysanthema* se jedná o postavu Yvese, námořníka, který je již dlouho Lotiho přítelem. Pomáhá mu najít si manželku a doprovází ho při většině jeho vycházek v Nagasaki. Snadno překoná všechny překážky, které bránily Lotimu v navázání hlubšího vztahu s japonskými postavami, zamilovává se do Kiku a snaží se upřímně o pochopení japonské kultury. Na rozdíl od Lotiho mu tedy tato země a její obyvatelé přirůstají k srdci. V *Madame Butterfly* je Sharpless druhou významnou mužskou postavou. Slouží jako protipól protagonisty a spolu s vypravěčem tvoří další morální autoritu tohoto díla. Ačkoli Pinkterona často odsuzuje, ve své roli jako konzul mu dopomůže opustit Kiku bez následků.

Yves

Yves je v *Paní Chrysanthemě* jedním z námořníků lodi *Triomphante*, která byla povolána do Nagasaki, a také Lotiho drahý přítel. Přestože procestoval velký kus světa, zůstával hlavně na zakotvené lodi a nevypravoval se dále do přístavu a Japonsko je tedy jeho první skutečný kontakt se vzdálenou cizí zemí a je jím náležitě ohromen. Zprvu na Japonce nahlíží orientalisticky a Lotiho nastávající, Jasmína, a její rodina je mu k smíchu. Kiku a její ostych mu ale učaruje.

Yves nepropásne žádnou příležitost navštívit Lotiho a jeho novou japonskou ženu v jejich domě a vyjít si s nimi do okolí. Loti si hned všimá toho, že se jeho přítel s Kiku baví a také spolu lépe vychází. Jeho city k ní jsou tak očividné, že je Loti začne podezřívát, Yves si ji ale jako manželku svého přítele nedovolí svést. To jediné ho uchrání od nevěry, jak jeho slova překládá Loti: „*Kdyby nebyla [mou ženou], pak, pak neví, co by se stalo přes to, že je ženat*“.¹⁵⁰

Yves pochází z Bretaně, a není tak sečtělý na téma Japonska a japonismu jako Loti, který jde s každým trendem. Neučí se před příjezdem japonsky a jako již ženatý nevidí smysl v manželství s Japonkou. Po příjezdu do Nagasaki a konfrontaci s japonskou realitou je to ale právě on, kdo se nejvíce zajímá o Japonsko. Ačkoli ho zpočátku japonské zvyky a Japonci sami uvádí ve zmatek, aktivně se zapojuje do her Kiku a Ojuki. Učí se japonskou střelbu lukem, dětské hry anebo držení jídelních hůlek. Zjistí, že se blízko u Lotiho obydli učí skupina Japonců boji se šavlí, a je nadšen tím, že s nimi může každý den zápasit a některé také doučovat.

---

¹⁵⁰ LOTI, Pierre. *Paní Chrysanthema*. str. 229.

Rozdíl přístupů Lotiho a Yvese je patrný i v jejich přístupu k japonštině. Zatímco Loti za svého pobytu v Japonsku a manželství s Kiku poznamenává, že „*po tu celou dobu, co jsem tu s ní, místo, abych prohluboval znalost japonštiny, zanedbal jsem ji*“, ¹⁵¹ Yves si od styků s Japonci a konkrétně s Kiku „*odnesl v řeči něco japonského zabarvení*“. ¹⁵²

Japonsko Yvesovi přiroste k srdci a není pochyb o tom, že lituje jejich odjezdu více než Loti sám. Ačkoli se spolu s Lotim posmívají některým japonským tradicím, jeho „prostota“ mu umožňuje jednat s cizinci upřímně a otevřít se novým zážitkům bez toho, aby se nechal ovlivnit předchozími předsudky. Jako takový tedy dokázal, že onen problém „nepochopitelného“ Japonska byl hlavně v osobě Lotiho, nikoli v zemi samotné.

Sharpless

Sharpless je druhou mužskou postavou v díle *Madame Butterfly*. Pracuje jako americký konzul v Nagasaki a jako čtenáři se s ním setkáváme pouze dvakrát, pokaždé, když za ním Čóčó jde pro radu. Spoléhá se na něj, když potřebuje dovysvětlit Pinkertonovy žerty, které bere za pravdu, ale přestože s ní Sharpless soucítí, chce se v první řadě vyhnout jakýmkoli nepříjemnostem.

Podobně jako Suzuki nebo Goro je Sharpless toho názoru, že by bylo nejvhodnější, kdyby Čóčó zapoměla na Pinkertona a vrátila se ke své rodině nebo si našla japonského manžela. Snaží se ji přesvědčit o naléhavosti této situace, kdy se k ní nehlásí ani jedna strana, kterou vysvětluje jako výsledek jejího manželství: „*váš sňatek s Pinkertonem vás dostal do nešťastného vztahu se všemi; s Japonci proto, že jste je urazili, a s cizinci, jelikož je urazil on*“. ¹⁵³ Jelikož Čóčó ale nerozumí, nebo odmítá rozumět, rychle tento plán vzdává a snaží se ji spíše utěšit.

Před Čóčó o Pinkertonovi mluví s úctou, je ale zřejmé, že o něm nemá vysoké mínění. Jeho kruté zacházení s ní ho udivuje, je ale zcela neschopen zakročít. Poté, co Čóčó potká Pinkertonovu ženu a poprvé pochopí, že byla nadobro opuštěna, si Sharpless pro sebe postěžuje „*Pinkerton a takoví, jako je on!*“, ¹⁵⁴ nikdy ale jeho chování přímo neodsoudí. V příběhu mu slouží pouze jako poslíček.

---

¹⁵¹ LOTI, Pierre. *Paní Chrysanthema*. str. 93.

¹⁵² Tamtéž. str. 246.

¹⁵³ LONG, John Luther. *Madame Butterfly*. str. 32.

¹⁵⁴ Tamtéž. str. 46.

Náplní jeho práce jakožto konzula není zachránit Čóčo před ní samou, v jejích očích je ale v pozici autority jako jediný Američan, se kterým je kromě Pinkertona v kontaktu, a jeho slovo pro ni má velkou váhu. O tom, jaké vysoké mínění o něm má, svědčí i to, že je pro ni po Pinkertonovi „ten nejdobřejší muž na celém světě“.¹⁵⁵ Ačkoli má její důvěru a myslí to s ní dobře, není schopen jí pomoci. Vzájemná nedorozumění, která vězí v její omezené znalosti angličtiny a také v kulturním rozdílu, vedou k tomu, že ji jen utvrzuje v jejích iluzích. Souhlasí, že její syn, Trouble, je to nejkrásnější dítě, v dobré víře, že každý novopečený rodič chce slyšet právě tato slova, Čóčo ale díky tomu opět nabyde jistotu, že se pro ně Pinkerton vrátí, i kdyby to bylo jen kvůli jeho dítěti, a pokračuje ve svém zoufalém čekání.

Není ale také nouze o to, co vypravěč nazývá milosrdnými lžemi, které jsou ale více v zájmu konzula než v zájmu Čóčo. Lže sám sobě, že se Pinkerton vrátí, a stejnou lež opakuje i jí, aby si ušetřil nepříjemné vysvětlování. Navzdory tomu, že to jde proti jeho svědomí, jí říká to, co chce slyšet, a čím hlouběji upadá Čóčo do neštěstí, tím ochotněji Sharpless lže. Neštítí se ani prohlásit, že Pinkerton sám zanechal šifrovanou zprávu o svém brzkém návratu z Číny. Při její poslední návštěvě by před ní zatajil i Adelaide a její záměr odvézt si Trouble s sebou, kdyby zrovna v ten moment nedorazila na konzulát. Jak vysvětluje vypravěč „[k]onzul byl připravený lhát tak moc, jak to příležitost vyžadovala. Žal v dívčině tváři ho sužoval“.¹⁵⁶ Jakékoliv nepříjemnosti jeho lži ve výsledku způsobí Čóčo, jsou druhořadé v porovnání s jeho vlastním pocitem diskomfortu způsobeným jejím neštěstím.

Z omezených interakcí s Čóčo lze vyčíst pouze málo o jeho přístupu k Japoncům jako takovým, i tyto útržky ale napovídají, že je lidštější než Pinkerton. Vypravěč se ho snaží vylíčit jako kladnou morální postavu, o čemž svědčí i jeho spravedlivý hněv na Pinkertona. Přesto se ale jedná o dalšího amerického muže, který je pro Čóčo autoritou díky své národnosti a také pozici konzula a snaží se řídit její život. Jeho rozum a znalosti ho umísťují nad Čóčo, jelikož „konzul chápal důsledky jak tohoto odloučení od jejích „předků“ tak Pinkertonův temperament lépe než ona“.¹⁵⁷ Nejedná s ní také pouze z dobroty svého srdce. Jeho konverzace s Čóčo ho těší a je fascinován jejím vzhledem i chováním, chápe proto dokonale Pinkertonovo stanovisko a dovede si představit „jak nádherně zábavné to [tj. manželství s Čóčo] bylo“¹⁵⁸ a nachází v její nešťastné

---

¹⁵⁵ LONG, John Luther. *Madame Butterfly*. str. 38.

¹⁵⁶ Tamtéž. str. 44.

¹⁵⁷ Tamtéž. str. 31.

¹⁵⁸ Tamtéž. str. 34.

situaci také trochu humoru jelikož, jak sám chápe „*žádná komedie by neuspěla bez prvků tragédie*“.¹⁵⁹

4.2.4 Vedlejší postavy

Jak *Paní Chrysanthema* tak *Madame Butterfly* jsou kratšími díly, proto tedy nedisponují velkým počtem vedlejších postav. Tyto postavy jsou přesto důležité pro dotvoření dojmu čtenáře. Existují postavy, které odráží značně orientalistický přístup protagonisty díla k Japonsku, jako například většina francouzských námořníků v *Paní Chrysanthemě* nebo Adelaide v *Madame Butterfly*. Zároveň se ale objevují i další postavy, které se do určité míry odklonily od této cesty a přinášejí jiné perspektivy jako postava Louise de S... nebo Sayra, kteří v dílech slouží jako nevyužití mentoři.

Francouzští námořníci

V *Paní Chrysanthemě* figuruje pouze malý počet vedlejších postav, mezi nimiž najdeme námořníky z lodi *Triomphante*, kteří spolu s Lotim tráví čas v Nagasaki. Jsou založeny na skutečných osobách, jejichž jména byla pozměněna z důvodu ochrany soukromí. V příběhu se objevují pouze okrajově a vypravěč nesděljuje žádné bližší informace o svém vztahu k nim nebo o jejich povaze, hlavní jsou údaje o jejich ženách a vztahu k nim. Z lodi se totiž krom vypravěče za Japonky oženili i Karel N..., X..., doktor X... a aspirant Z..., kteří Lotiho, Yvese a Kiku také někdy doprovázejí při obchůzkách Nagasaki.

Dozvídáme se například, že si doktor X... vzal Japonku jménem Sika nebo že si aspirant Z... vzal děvče, kterému je nanejvýš 13 let. Ani jejich manželství ale nejsou o moc šťastnější než to Lotiho. Dva páry se nechají po měsíci rozvést, další podezřívá svou ženu z nevěry a Z... se se svou mladičkou ženou stále hádá. Nejšťastnější jsou spolu X... se Žonkylou, i u jejich případu ale vyvolají zprávy o odjezdu lodi spíše rozpaky než skutečný zármutek. Vypravěč v nich představuje skupinu mužů s japonskými ženami vybranými dle vlastního rozmaru, které nazývají svými „*cvičenými psíky*“.¹⁶⁰ Je snadné předpokládat, že přijeli se stejným idylickým očekáváním vášnivého vztahu s exotickými ženami z Japonska jako Loti sám. Tato představa je stejně jako v případě protagonisty zmařena tím, co vypravěč prezentuje jako japonskou povahu a neschopnost

¹⁵⁹ LONG, John Luther. *Madame Butterfly*. str. 36.

¹⁶⁰ LOTI, Pierre. *Paní Chrysanthema*. str. 80.

citu nikoli, jak by se mohlo jevit modernímu čtenáři, reálnými limity placeného fyzického vztahu dvou osob s omezenou schopností komunikace.

Ze skupiny námořníků z *Triomphante* Loti zmiňuje ještě jednoho muže, Louise de S..., který již má zkušenosti s japonským manželstvím ze své minulé návštěvy, a stačí mu proto jen být v japonské společnosti. Přáteli se s manželkami skupiny, se kterými vychází velmi dobře díky své pokročilé znalosti japonštiny. Podobně jako Yves, který se taktéž za svého pobytu neoženil, vytváří upřímnější vztahy s Japonci a stává se důvěrníkem žen ostatních námořníků.

Sayre

Sayre je americký námořník v *Madame Butterfly*, který Pinkertonovi nadnese možnost krátkodobého manželství s Japonkou. Byl v Japonsku již dvakrát, má k němu kladný vztah a také vyzdvihuje příběh svého bratra, který se nešťastně zamiloval do „růžové gejši“.

Přes skutečnost, že Sayre vystupuje pouze v jedné scéně, je americkou postavou, která má hned po vypravěči nejlepší znalosti japonské kultury. Je to právě on, kdo obeznámí Pinkterona s důležitými konfuciánskými koncepty, které ovlivňují japonskou společnost jako oddanost dětí k rodičům a kult předků. Respektuje japonskou kulturu a představuje v příběhu postavu Západana-znalce Východu, který má díky svým zkušenostem s pobytem v Japonsku hlubší znalosti než typický japonista. Na rozdíl od vypravěče *Madame Butterfly* také Japonce neorientalizuje, tento fakt ale může být dán také jeho krátkou přítomností v novele.

Adelaide Pinkerton

Adelaide se objevuje v příběhu *Madame Butterfly* pouze dvakrát – poprvé, když ji Čóó a Suzuki spatří na Pinkertonově lodi skrz dalekohled, a podruhé, když navštíví konzulát. Z její interakce s Čóó je ale patrné, že nevidí Japonce jako rovnocenné partnery, pokud je vůbec vidí jako lidské bytosti.

Adelaide na konzulátu radostně ohlásí telegram, ve kterém popisuje svůj plán vyžádat si Trouble od Čóó. Když ji spatří, obrací se na ni bez vědomí, že se jedná o matku zmiňovaného dítěte, se slovy: „*Jak okouzlující – jak krásná – jsi, má drahá. Políbíš mě, ty krásná hračko! [...] Docela odpouštím našim mužům, že se do tebe zamilovali*“.¹⁶¹ Už v první větě ji přirovnává k hračce, zároveň ale zdůrazňuje, že pro ni jakožto západní ženu nepředstavuje žádnou konkurenci.

---

¹⁶¹ LONG, John Luther. *Madame Butterfly*. str. 45.

Stejně jako Pinkerton operuje s představou, že japonské ženy jsou vhodné pouze pro krátkodobé pobavení a nepředstavují „plnohodnotné“ partnerky. Ani vztah s nimi nebo manželství tak nemá mimo Orient žádnou váhu, jelikož se muž ze Západu vždy navrátí zpět do „skutečného“ světa.

4.2.5 Srovnání západních postav

Přístup francouzských postav k Japoncům není v *Paní Chrysanthemě* zcela jasný, jelikož vypravěč není schopen nahlížet do nitra postav tak jako vypravěč v *Madame Butterfly*. Je ale patrný určitý rozdíl v přístupu těch, kteří mají japonské ženy, a ostatních, kteří nemají. U ženatých mužů včetně Lotiho je viditelný orientalistický přístup k jejich ženám a ostatním Japoncům. Tento vztah ovšem nesplní jejich očekávání kvůli rozdílným faktorům – problémy s komunikací, střety s policií nebo až obecně absence vzájemného citu. Přístup Lotiho k Japonsku je přitom ovlivněný jeho vztahem s Kiku – je na vzestupu, když se zdá, že k němu chová náklonnost, a propadne se na dno po zjištění skutečné povahy jejich vztahu s přepočítáváním mincí. Na rozdíl od Pinkertonova úspěchu tak případ Lotiho ukazuje, že tento přístup k Japonsku jako exotickému ráji není úspěšný. Selžou jeho snahy o uchopení reality Japonska skrz orientalismus, exotismus a japonismus, jelikož ale není schopen jiného přístupu, zůstává v průběhu příběhu v nejistém limbu.

V *Paní Chrysanthemě* jsou přítomné dvě postavy bez japonských manželek – Yves a Louise de S... – které si vedou lépe. V případě Louise de S... je to hlavně jeho dobrá znalost japonštiny, která mu umožňuje trávit čas v Japonsku bez potíží a přátelit se s Japonci, u Yve se je to spíše jeho povaha. V obou případech vytvářejí vztahy s místními obyvateli v rovněžším postavení díky absenci placeného manželství.

V *Madame Butterfly* můžeme také postavy rozdělit do dvou hlavních kategorií, v tomto případě vzhledem k jejich přístupu k Japoncům. V první řadě je zde orientalistický až imperialistický přístup, který zauímají Pinkerton a jeho žena Adelaide. Zacházejí s Japonci s despektem jako k předmětům pro pobavení a jejich činy odsoudí jak Sharpless tak vypravěč. V příběhu představují extrém, kterého by se měly ostatní mocnosti vzhledem k Japonsku vyvarovat, ale který je nadále tolerován bez potrestání.

Postavy ve druhé kategorii jsou ty, které zastávají to, co je představované jako správný nebo přijatelný přístup. Zaujímá ho jak vypravěč samotný, tak Sharpless a Sayre. V jeho jádru je určitá úcta vůči japonské kultuře, stále je ale přirozené chovat se k Japoncům do určité míry orientalisticky a sexualizovat je nebo se jim vysmívat.

4.3 Přístup japonských postav

Přístup japonských postav v *Paní Chrysanthemě* a v *Madame Butterfly* se zásadně liší, především u hlavní ženské postavy. V první z těchto knih nalzáme Japonce, kteří si drží pomyslný odstup od Západu, kterému instinktivně nedůvěřují. To stejné se dá říct o Kiku, která není schopna milovat svého manžela a překlenout jejich vzájemné rozdíly. V *Madame Butterfly* už vidíme Japonsko přijímající Západ a nalzáme zde druhý extrém prezentovaný Čóó, která musí během příběhu překonat svou tragickou neopětovanou lásku.

4.3.1 Hlavní ženská postava

Hlavní ženské postavy a vztahy, který mají spolu se svým mužským protějškem, tvoří jádro obou děl. Právě v jejich povaze a v přístupu k jejich manželovi i ostatním západním mužům ale nalzáme jeden z nejvýraznějších rozdílů mezi *Paní Chrysanthemou* a *Madame Butterfly*.

Kiku, hlavní ženská postava prvního díla, zaujímá k Francouzům spíše pragmatický přístup. K Lotimu přistupuje vlídně, ale s určitou mírou odstupu jakožto ke svému exotickému zaměstnavateli a necítí žádnou potřebu přizpůsobit své chování a vyjadřování jeho západním způsobům. Její přístup k cizincům zůstává po celou dobu příběhu neutrální a její krátkodobé manželství se na něm nijak nepodepíše.

Naproti tomu přístup Čóó, hlavní ženské postavy *Madame Butterfly*, k cizincům (v jejím případě Američanům) projde významnou evolucí. Od počátečního strachu a averze až k idealizované představě Američanů jako jasně lepších, která se na konci příběhu zhroutí. Přizpůsobí svůj jazyk, vystupování a způsob života přáním Pinkertona, kterého upřímně miluje. Snaží se vytvořit si novou, americkou identitu, na konci ale dospěje alespoň v některých aspektech k návratu ke svému japonskému já.

Paní Chrysanthema

Lotiho japonská manželka Kiku, jejíž jméno v překladu znamená „chryzantéma“, dala jméno celé novele. Není ovšem středobodem příběhu, pouze jednou ze součástí Lotiho pobytu v Japonsku. Jako čtenáři také nevidíme do hlavy Kiku a Lotiho představy o jejich vnitřních úvahách, rychle doplněné pochybami, zda je vůbec schopna nějaké myšlenky produkovat, nejsou příliš spolehlivé. Musíme proto vycházet hlavně z jejího chování.

Ačkoli existují momenty, kdy Loti nabývá pocitu, že jí není zcela lhostejný, jejich vztah se nikdy nepřesune do roviny milostných dobrodružství, které zažil v jiných zemích. V manželství odráží Lotiho vlastní nudu a nezáměr a na konci příběhu čtenář zjišťuje, že jejich vztah pro ni byl hlavně transakcí. Toto vyobrazení japonské ženy se ve své době dočkalo kritiku japanistů, ale paradoxně činí jejich nerovný vztah rovnoprávnější. Lotiho současník Félix Régamey prezentuje svoje dílo *Růžový zápisník Paní Chrysanémy* jako nápravu všech chyb, kterých se Loti dopustil vůči „*těm nebohým Japoncům*“¹⁶² reinterpetací příběhu z pohledu Kiku. Při této nápravě ji ale staví do nepříjemné pozice podobné Čóčó z *Madame Butterfly*. Zamilovaná do francouzského muže, který o ni absolutně nejvíce zájem, odpovídá lépe archetypu orientální ženy bezmocně závislé na západním muži než postava z Lotiho příběhu a poznamenává i „*jestli [Loti] zemře, zemřu poté také*“.¹⁶³ Představa, že Kiku je „špatnou“ ženou, jelikož není schopná milovat svého kupce, by zajisté zasluhovala svoji vlastní analýzu pod drobnohledem feminismu, to ale není cílem této práce.

Kiku se poprvé objevuje v příběhu jako osoba v davu doprovázejícím Jasmínu,¹⁶⁴ ženu, která se zprvu měla stát Lotiho manželkou. Nakonec je krátkodobé manželství sjednané právě s ní, přestože je z této situace očividně v rozpacích. Po sňatku se snaží být příkladnou chotí, obléká se vybraně, zdobí dům vázami s květinami, baví ho hrou na šamisen a vřele ho vítá po jeho delší absenci. Také Loti, nespokojený svým pobytem v Japonsku při jejich loučení přiznává „*dalas mi vše, co bylo tvého: svoji postavičku, své úklonky a svoji hudbu*“.¹⁶⁵ Pravidelně ho doprovází do kaváren a do chrámů při slavnostech, v soukromí ale jejich vztah přes ohleduplnost, kterou Kiku Lotimu prokazuje, když dostane úžeh nebo při odmítnutí dárku hřebenu, zůstává chladný.

Během příběhu je otázka, zda k němu Kiku něco cítí, častým refrénem vypravěče. Kiku si je dobře vědoma toho, že jejich vztah dlouho nepotrvá, stěhuje si do Lotiho pronajatého domu pouze ty nejnnutnější předměty a má k němu také pouze omezenou důvěru. Lže například Lotimu, že je nemocná, protože potřebuje jít hlídat svého nejmladšího bratra, snad aby ho neurazilo, že neplní své povinnosti. Svým způsobem Kiku odráží Lotiho proměnlivé rozpoložení, má své momenty

---

¹⁶² RÉGAMEY, Félix. *Le Cahier Rose de Madame Chrysanthème* [online]. Paris: Bibliothèque Artistique et Littéraire, 1894 [cit. 21. 10. 2023]. Dostupné z: <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k1270003t/f6.image.texteImage>. str. 19.

¹⁶³ Tamtéž. str. 46.

¹⁶⁴ Vypravěč bohužel neuvádí japonské jméno, ze kterého by tento překlad měl vycházet.

¹⁶⁵ LOTI, Pierre. *Paní Chrysanthema*. str. 259.

lhostejnosti i náklonnosti. O jejím skutečném smýšlení ale přesvědčí Lotiho moment, kdy ji přistihne při počítání mincí za manželství těsně předtím, než se s ním má rozloučit v přístavu.

Kiku odráží Lotiho také ve svém zájmu o „exotiku“. Podivuje se Lotiho kresbě a zkoumá jeho loď, její zájem je ale pouze povrchní. Ačkoli žila delší dobu s mužem z Francie, neprojevila žádnou snahu naučit se něco o jeho zemi, kultuře nebo jazyku. Tento přístup dobře demonstruje i její anglická skříňka na dopisy, kterou používá jednoduše: „*poněvadž pochází z ciziny a je to tedy pro ni exotický bibelot*“.¹⁶⁶ Dalo by se říci, že nastavuje zrcadlo i tehdejšímu francouzskému čtenářstvu, které se ze stejného důvodu utápí v dekorativních japonských předmětech.

Postava Kiku by se dala považovat až za subverzi hrdinek ze žánru exotických literárních děl včetně Lotiho vlastních novel a románů. Svou krásou a také svou rolí jako manželka na prodej plní některé předpoklady pro reprezentaci orientální ženy, její přístup se ale liší od toho, co by se dalo u podobné novely očekávat. Není oslněna protagonistou ze Západu, který je pouze jednou z nudnějších kapitol jejího života. Na konci příběhu se Loti naopak ukáže jako ten, kdo se téměř nechal oklamat sentimentalitou, zatímco Kiku si zachovává chladnou hlavu a lépe si uvědomuje realitu jejich transakčního vztahu.

Čóó

Čóó je hlavní postavou novely *Madame Butterfly*, mladou důvěřivou manželkou Pinkertona. Během příběhu je viditelný vývoj jejího postoje k Západu od počátečního odporu po silný pro-americký postoj až k návratu k japonským hodnotám na konci novely.

Čóó potkáváme v době, kdy je již provdaná za Pinkertona, ale v pásmu vypravěče se také objevují zmínky o její rodině a jejím postoji k Američanům před jejich sňatkem. Je dcerou samuraje, dá se tedy předpokládat, že byla vychovávána v tradiční japonské rodině a přejala také její hodnoty. Kvůli finanční situaci rodiny musí přistoupit na krátkodobé manželství, které jí navrhne Goro s varováním, že je to Američan, „zvíře“. Jak tuto situaci vysvětluje konzulovi, sama vůči němu má určité výhrady: „*Říkám, že ho nechci. Bojím zvířat. Ale všichni ostatní říkají ano – ano, oh, ano – má peníze, a musím ho trpět jen na chvíli*“.¹⁶⁷ Její počáteční strach a odpor se ale změní,

---

¹⁶⁶ LOTI, Pierre. *Paní Chrysanthema*. str. 115–116.

¹⁶⁷ LONG, John Luther. *Madame Butterfly*. str. 32.

když Pinkertona potká: „Ze začátku jsem myslela, že je bůh, tak vysoký a krásný a má tak modré oblečení plné zlatých věcí“.¹⁶⁸

Její počáteční okouzlení přetrvává a Čóčo po zbytek novely vyzdvihuje fyzické atributy, které jsou u západanů typické, jako světlé vlasy nebo modré oči. Jejich rozdílný vzhled je také podle ní staví nad Japonce. Spekuluje například, že by císař jejího syna udělal princem jen díky jeho modrým očím. Když vypráví Suzuki o Adelaide, zmiňuje jako první, že „je krásnější než bohyně slunce“.¹⁶⁹ Plně si internalizuje západní standardy krásy a Američané se jí skrze ně jeví jako nadřazená, téměř nebeská rasa. Vypravěč sám o Pinkertonovi usuzuje, že „[p]ro ni byl snad bohem“.¹⁷⁰

Pod vlivem svého manžela Čóčo přechází od svého prvotního strachu z cizinců k až slepému přejímání západní kultury a snaží se vytvořit si novou, americkou identitu. Z části tak činí kvůli Pinkertonovi, který se její westernizací baví, z části je ale její volba také ovlivněna její láskou k němu, představou jeho nadřazenosti, a faktem, že je již odříznutá od japonské společnosti. Tak, jak zacházel Pinkerton s ní, začíná ona zacházet i s dalšími Japonci. S ostatními se snaží mluvit zásadně anglicky, ať už hovoří s konzulem, se Suzuki nebo s Goroem. Kromě užití angličtiny Čóčo také po vzoru Pinkertona orientalizuje ostatní Japonce, například se vysmívá dohazovači, který je pro ni „chudý milý mužíček“ a přebírá i japonismus, když svému dítěti zpívá píseň, kterou pro ni složil Pinkerton:

Rog-a-by, bebbly, off in Japan,
You jus' a picture off of a fan.¹⁷¹

Jedná se ale pouze o performanci, která není plně internalizovaná, jak můžeme vidět i na příkladu, kdy se se Suzuki chystají na Pinkertonův příchod a Čóčo prohlašuje, že bude stát jako „ty staré obrazy Bunčosaie (...) myslíc tím pravý opak“.¹⁷² Snaží se také osvojit si typické americké vyjadřování, kterým pro ni jsou Pinkertonovy žerty a polopravdy, kterým málokdy rozumí. Svým chováním se snaží potěšit Pinkertona a zasloužit se o to, aby ji spolu se synem a služebnou Suzuki vzal zpět do Ameriky. Konverzace s dalším Američanem, Sharplessem, je pro ni ale stále obtížná. Její přístup není při konfrontaci se Západem ojedinělý a Čóčo se přebíráním nových

---

¹⁶⁸ LONG, John Luther. *Madame Butterfly*. str. 33.

¹⁶⁹ Tamtéž. str. 46.

¹⁷⁰ Tamtéž. str. 34.

¹⁷¹ Tamtéž. str. 13.

¹⁷² Tamtéž. str. 40–41.

způsobů snaží získat svou „bílou masku“, která by jí umožnila lepší kontrolu nad svým životem a nadějnější budoucnosti.

Přes zápal, se kterým se Čóó snaží westernizovat, si ale stále udržuje části japonské kultury. Přestože se modlí ke křesťanskému bohu, nemyslí si, že jsou její modlitby účinné, a v utajení si tak uchovává svou víru. I když se chová na japonské poměry nezpůsobile a až manicky, vhodnost a správnost chování stále hodnotí podle japonského měřítka. Například říká svůj věk „po japonsku“ s přičítáním let a také jí je stydno, když vynechá zdvořilostní formulace při své konverzaci s americkým konzulem. Zároveň jí ale již nesedí její původní, japonská identita. Během schůzky s Jamadorim, který jí v Pinkertonově absenci nabízí manželství, se chová jako perfektní japonská žena, celá situace jí ale přijde směšná.

Na konci novely Čóó dojde ke zjištění, že její vize amerického života s Pinkertonem byla pouhý prelud. Její setkání s Adelaide zničí její iluze ohledně Pinkertona, ale také jí samé. Adelaide ji totiž nebere jako sokyni v lásce, pouze jako neškodné nezávazné pobavení pro americké muže, jako hračku. Přes její používání angličtiny i amerických norem a odtržení od japonské společnosti se jí nedostává z americké strany o nic více respektu. Čóó tak zanevře na Pinkertona, vrátí poslední peníze, které jí od něho zbyly, a hledá útěchu u japonských tradic. Snaží se získat zpět svou čest sebevraždou, a když i to selže, prosí japonskou bohyni Kannon o milosrdenství. Celá otázka její identity ale zůstává nedořešená, jelikož místo konfrontace s Pinkertonem nakonec volí útěk z jeho domu spolu s jejich dítětem a tak i útěk ze samotného příběhu.

Na vývoji postoje Čóó k Západu můžeme vidět pokus o konfrontaci orientalismu. Namísto toho, aby zůstala v podřazené pozici orientální ženy, se skrze své osvojení jazyka a kultury snaží povznést nad svůj status a stát se součástí Západu. Z přístupu Pinkertona a Adelaide a v menší míře Sharplesse ale pochopí, že její podřadnost spočívá v její rase, nikoli v její relativní civilizovanosti podle západních standardů. Po tomto zjištění se částečně navrácí ke své japonské identitě a rozhodne se uniknout této realitě Západu a Východu nejprve pokusem o sebevraždu a poté útekem od Pinkertona a všeho, co vlastní.

4.3.2 Rodina a služebnictvo

Rodina a služebnictvo japonské ženy západních protagonistů je často další z omezeného počtu japonských osob, se kterými je mužským postavám umožněn kontakt, i když ne vždy této příležitosti využijí. V případě *Paní Chrysanthemy* pro Lotiho skýtá přívětivá rodina jeho domovních každodenní nudu, ale přináší s sebou i nečekané překvapení v podobě lásky paní Ume. Rodina Kiku s ním udržuje také dobré vztahy, podobně jako většinu ostatních Japonců je ale vypravěč podezřívá z přetvářky a z tiché nevraživosti vůči němu. Výjimku tvoří pouze nejmladší člen rodiny Bambus a rikša 415.

Rodina Čóó je svým samurajským původem urozenější než ta Kiku a zakládá si na tradicích, přesto z nutnosti přistoupí na sňatek. Její dobrá vůle ale končí, když jsou odříznuti od kontaktu. Postava Suzuki, věrné služky Čóó, je pro příběh důležitější. Přiznává, že Američanům v některých ohledech křivdila, stále si ale zachovává určitý odstup a drží se japonských tradic a snaží se držet naivní Čóó při zemi.

Rodina domovních v Paní Chrysanthemě

Lotiho domovními je starý pár, pan Sató a paní Ume, kteří mu vypomáhají se zařizováním domácnosti. Jsou to zapálení šintoisté se zahradou bonsají a představují pro Lotiho odraz doby Japonska před jeho otevřením. Sató se stále věnuje tušovým kresbám a Ume představuje se svým vyholeným obočím a začerněnými zuby dřívější ideál japonské ženské krásy. Mají mladou dceru Ojuki, která s radostí vítá Lotiho, Yvese i ostatní francouzské námořníky, a jejich domácnost doplňuje ještě služka Dédé.

S panem Satóem má Loti pouze omezené interakce, zato Ume se v příběhu objevuje častěji. V minulosti byla ženou nechvalné pověsti, když ji ale Loti potkává, je již zbožnou usedlou dámou. Ze všech japonských žen, se kterými se protagonista seznámí, je to paradoxně právě ona, kdo pro něj má největší náklonnost. Loti lituje toho, že si pozdě všiml, jak moc jako cizí námořník „*dojímá její imaginaci, jež na vzdory stáří je dosud stále romantická*“.¹⁷³ Je také tou, která nese jeho odjezd nejhůře a zahrnuje ho předměty na památku, až ji musí litovat.

---

¹⁷³ LOTI, Pierre. *Paní Chrysanthema*. str. 238.

Rodina Kiku

Sňatkem s Kiku se Loti seznamuje také s jejím četným příbuzenstvem, které je mu i ostatním námořníkům příznivě nakloněno. Její sestřenice je občasně provázejí na vycházkách do města a Loti také tráví čas s jejím čtyřletým bratrem, Bambusem. Přes skutečnost, že nejsou původem z významného rodu, podle vypravěče jsou v lepším postavení než rodiny, do kterých se přiženili ostatní námořníci. O původu rodině není Lotimu známo mnoho kromě faktu, že jeho tchyně, paní Pryskeřice, byla kdysi známou gejšou a Kiku jí vděčí za svou znalost šamisenu.

Ačkoli spolu s rodinou dobře vychází, přiroste Lotimu k srdci pouze vzdálený příbuzný Kiku, rikša, kterého nazývá pouze jako číslo 415. Chválí jeho prostou upřímnost, zatímco podezřívá ostatní Japonce z pokrytectví a ze skrytých úmyslů.

Rodina Čóčó

Rodina Čóčó v *Madame Butterfly* vystupuje pouze v jedné scéně, i když se ve zbytku novely objevuje také ve vzpomínkách nebo ve zmínkách vypravěče.

Otec Čóčó se účastnil sacumského povstání a po jeho *seppuku* na rodinu přišly těžké časy. Čóčó vypomáhala jako tanečnice, nakonec byla ale přes svůj odpor dotlačena příbuznými do manželství s americkým námořníkem. Po tomto sňatku se setkáváme s blíže neurčenými zástupci rodu, kteří Pinkertonovi v dobré vůli vysvětlují, že je potřeba, aby nebyli od Čóčó záměrně odříznutí. V této interakci vystupují s „trpělivou vážností“ a snaží se s ním vést zdvořilou diskuzi i poté, co je Pinkerton přirovná k maskám, které si koupil. Jak ale vyplývá z konečného rozhodnutí vydědit Čóčó, jejich trpělivost má své meze.

Tato rodina pochází z bývalého samurajského rodu a pro novelu představuje pomyslné pouto s japonskou tradiční minulostí a symbolicky dodává důvěryhodnost Čóčó jako reprezentaci Východu, „dceři“ Japonska. Ze zmínek, které o této rodině máme, se dá usuzovat, že je tradičně založená. Dbá na japonské tradice a šintoismus a vyloučí Čóčó poté, co jim není schopna vyhovět. I když jsou ochotni vyjednávat z nouze se Západem, vidí sňatek pouze jako krátkodobou výnosnou aféru a dlouhodobé soužití je pro ně kvůli Pinkertonově přístupu neúnosné.

Suzuki

Suzuki pracuje jako služebná Čóćó a je také její jedinou oporou po Pinkertonově odchodu. Narozdíl od své paní se nehrne do přejímání americké kultury a má vůči ní své výhrady. Snaží se tak tlumit bezmezný nadšení Čóćó a její naivní víru v Pinkertona. Podobně jako Goro a Sharpless i ona by byla raději, kdyby se její paní začlenila zpět do většinové japonské společnosti a našla si nového manžela. Svůj názor ale nemůže ze své podřazené pozice plně prosadit a jako sloužící se vyjadřuje přímo jen vzácně. Čtenář tak často její nesouhlas musí vyčíst z jejího mlčení nebo z vypravěčových náznaků. Ze zdvořilosti také souhlasí v mnoha ohledech se svou paní, například ohledně nadřazenosti vzhledu Trouble, jelikož „*lhát o tom nebylo tak ohavně urážlivé jako drze prosazovat svůj názor*“.¹⁷⁴

Navzdory tomu, že Suzuki také některé věci spojené se Západem hodnotí kladně, například vyjadřování fyzické náklonnosti, bere amerikanizaci Čóćó spíše negativně. Její rozpustilé až manické chování trpí s nervózním smíchem a její urážky proti císaři přechází mlčením. Její opuštění japonských způsobů už ale nese o něco hůře a například, když přeruší konzula, vypravěč komentuje, že „*Suzuki se za ní na moment zastyděla*“.¹⁷⁵

4.3.3 Přístup vedlejších japonských postav

V příběžích analyzovaných děl se objevuje řada vedlejších japonských postav různé důležitosti. Představují pro autora možnost ztvárnit jeho představu o přístupu k Západu v širší japonské veřejnosti, nejen u hlavních japonských postav.

U *Paní Chrysathemy* se jedná hlavně o postavy, na které Loti občasně natrefí při svém pobytu v Nagasaki. U osob, které z něho čerpají přímý zisk jako u obchodníků, obsluhy kavárny nebo u dohazovače, se setkává s vlídným přijetím, zatímco postavy jako úředníci a urozené dámy jeho přítomnost vnímají spíše negativně. Zajímavým doplňkem jsou mniši z Chrámů skákavé želvy, kteří se zájmem přijímají vše západní a stanou se Lotiho přáteli.

Madame Butterfly má oproti *Paní Chrysanthemě* ještě omezenější rejstřík vedlejších postav, zmiňováni jsou pouze dohazovač Goro a bohatý nápadník Čóćó Jamadori. Ačkoli se drží japonských hodnot, přijímají Západ jako cestu k obohacení ať už se jedná o peníze nebo o znalosti.

---

¹⁷⁴ LONG, John Luther. *Madame Butterfly*. str. 10.

¹⁷⁵ Tamtéž. str. 28.

Přístup vedlejších postav v Paní Chrysanthemě

Loti se během svého pobytu v Nagasaki setkal s řadou japonských postav, které měly rozdílný přístup k Západu. Daly by se přitom rozdělit na dvě skupiny – ty, kteří mají zisk z cizinců, a ty, kteří nemají. Loti a další námořníci se hlavně stýkají se členy první skupiny. Pohybují se v přístavu, kde funguje celá řada hospod a kaváren zaměřujících se přímo na západní klientelu, nebo na místech, kde je povoleno usazování cizinců. Pro Japonce, se kterými se stýkávají, jako jsou například prodejci lampiónů, obsluha kavárny nebo dohazovač Kanguru, jsou cennými zákazníky, zachází s nimi tedy zdvořile a úslužně. Vypravěč popisuje jejich neustálé úsměvy a poklony až k zemi. Loti ale často pociťuje, že se jedná pouze o povrchní zdvořilosti namísto pravé náklonnosti.

Druhou kategorií vedlejších osob tvoří postavy, které viditelně vyjadřují svoji nelibost z přítomnosti cizinců. S tímto přístupem se setkává Loti a ostatní námořníci například u policie a na úřadech, které vyhnali z najatého domu Karla N.... Další špatnou reakci vyvolá u urozených dam, které potká ve fotoateliéru a které jim očividně pohrdají.

Z těchto dvou kategorií vybočují mniši z Chrámu skákavé želvy, Macu a Donata. Nečerpají z cizinců přímý zisk, ale nejsou ani součástí bývalé vládnoucí vrstvy a nechávají se vést svou zvědavostí. Jsou nadšeni vším západním – mají sbírku likérů z Evropy, rádi si prohlížíjí francouzské ilustrované časopisy, navštěvují Lotiho a Yvese na lodi a se smíchem s nimi konverzují. Jsou jedněmi z mála osob, se kterými má Loti v Japonsku dobrý přátelský vztah, a ani vypravěč nesráží jejich vzhled nebo intelekt, jak je mu zvykem u japonských mužů.

Goro

Goro je dohazovač, který v *Madame Butterfly* zprostředkoval manželství mezi Čóčó a Pinkteronem a snaží se ji po jejím odchodu přesvědčit pro sňatek s bohatým Jamadorim. Západané a jejich krátkodobá manželství pro Goroa představují zisk, nemá k nim ale kladný vztah. Je prezentován jako muž, který se drží japonských tradic a nedůvěřuje modernizaci, o čemž svědčí i to, že neovládá angličtinu. Je krom toho charakterizován převážně negativně jako tupý a pomalý.

Když Goro domlouvá její sňatek, varuje Čóčó, že se jí její manžel nebude líbit, protože to je Američan a „*barbar a zvíře*“.¹⁷⁶ Evokuje tak okcidentální rasistická přirovnávání západních mužů ke zvířatům, která byla častá již od prvního kontaktu s nimi. Negativně hodnotí také nové nejaponské způsoby vyjadřování, které si Čóčó od jejich posledního setkání osvojila. Po jednom

---

¹⁷⁶ LONG, John Luther. *Madame Butterfly*. str. 32.

z jejich výstupů vypravěč dokonce dodává, že Goro „[d]oufal, že v Japonsku manželství s cizinci nedá za vznik žádným dalším takovýmto ženám“.¹⁷⁷ Zastává také názor, že není vhodné, aby Čóčó čekala na Pinkertona, místo toho, aby si našla nového, japonského manžela.

V novele vystupuje jako typický orientální muž, tupý a konzervativní. Jde spíše o zisk, přesto ale nedá říci, že by jeho návrh manželství byl pro Čóčó špatný.

Jamadori

Jamadori je jednou z vedlejších postav a v novele *Madame Butterfly* se objevuje pouze jednou, během setkání s Čóčó, které nabízí manželství. Je to bohatý muž, kterého vypravěč popisuje jako zástupce moderní japonské inteligence. Nosí západní styl oblečení a má s životem v USA zkušenosti z první ruky, které mu umožňují lépe hodnotit situaci v Japonsku. Ačkoli využívá západních znalostí, stále si cení japonských tradic a způsobů. Vyzdvihuje Japonsko nad Západ pro jeho moralitu, například v případě zacházení s dětmi, kterých se podle něj v Americe lidé často zříkávají. Jako jediná z japonských postav v *Madame Butterfly* zná dobře jak japonskou, tak západní realitu, pro Čóčó ale jakožto Japonec nepředstavuje žádnou autoritu.

Jamadori zastává pragmatický přístup k západním mocnostem, kdy přiznává technologickou nadřazenost Západu, ale v rámci modernizace usiluje také o zachování japonské etiky jako jedné z předností, které Západu chybí. V *Madame Butterfly* není ale vyličen jako kladná postava a snaží se lži Čóčó přesvědčit k sňatku.

4.3.4 Srovnání přístupu japonských postav

Japonské postavy v *Paní Chrysanthemě* k Lotimu a ostatním námořníkům přistupují většinou kladně. Při posuzování jejich přístupu jsme ale omezeni na Lotiho úhel pohledu, nevidíme proto žádné jejich soukromé konverzace a nenahlížíme do jejich myšlenek. Přesto se dají postavy rozdělit do tří kategorií v souvislosti s tím, jak přistupovaly k Lotimu. V první kategorii jsou postavy, které braly přítomnost západních postav v přístavu negativně. V novele se jedná o Japonce vyššího postavení jako úředníky a dámy urozeného původu. U této kategorie si Loti všimá jasného odporu a zášti ke své osobě. Zadruhé můžeme vymezit postavy, které využívají cizinců pro vlastní obohacení, ať už to je obsluha kavárny, prodavači nebo ženy v krátkodobém manželství. Ačkoli se

---

¹⁷⁷ LONG, John Luther. *Madame Butterfly*. str. 19.

chovají uctivě a přátelsky, Loti je podezřívá z pokrytectví a s žádnou z těchto osob není schopen navázat upřímný vztah. Takový je i případ Kiku, která se nechová podle Lotiho představ a nezamiluje se do něj. Nakonec zůstává úzká kategorie pro osoby, které mají nejlepší mínění o Lotim a ostatních námořnících a chovají se k nim nejpřívětivěji. Spadá sem rikša s číslem 415, japonské děti jako malý bratr Kiku, Bambus, a také mniši Chrámu skákavé želvy, kteří projevíli upřímný zájem o vše západní.

Do znázornění postav se samozřejmě promítá také osobnost spisovatele Pierra Lotiho a jeho přesvědčení. Urozenější a „civilizovanější“ osoby jsou proto shazovány a dělníci a děti, ti nevinnější a prostší, vyzdvihovány. Dalším bodem, který stojí za zmínění, je to, že je zde zachycený stupeň westernizace daleko nižší než v *Madame Butterfly*. Přístav je sice plný čtvrtí v evropském stylu s americkými bary a mezi lidmi kolují kuria z Evropy jako anglická skříňka na dopisy Kiku, většina japonských tradic ale zůstává nezměněných.

V *Madame Butterfly* nacházíme Japonsko o dekádu dále v čase, kdy už westernizace pokročila do té míry, že je běžné kouřit cigarety z dovozu namísto dýmek a nosit západní módu. Jednotlivé postavy přitom mají na tuto modernizaci po vzoru Západu své vlastní názory. Nacházíme zde postavy jako například Suzuki a rodinu Čóčó, kteří interagují se Západem pouze z nutnosti a zachovávají pro sebe japonské tradice. Další jsou postavy, jako Goro nebo Jamadori, které nemají nutně o Západu valné mínění, ale je to nutné zlo k dosažení jejich cíle, ať to jsou peníze nebo znalosti. Nejpozitivnější představu Japonska chová Čóčó, která preferuje vzhled Američanů, jejich jazyk a kulturu před svou vlastní a je připravená odhodit svou japonskou identitu pro šanci žít v USA. Tento přístup je ale brán negativně a příběh jejího návratu zpět k japonským tradicím leží v jádru celé knihy.

4.4 Výsledné srovnání

Paní Chrysanthema i *Madame Butterfly* významným způsobem ovlivnily západní přístup k Japonsku a představu této země jako takové. Každé z těchto děl přitom prezentuje přístup Západu i Japonska jiným způsobem a také jeho prezentací sleduje jiné cíle.

V *Paní Chrysanthemě* Loti vylíčil Japonsko, které pod maskou uctivé zdvořilosti s tichou záští pozoruje vetřelce, kteří se dostávají do jejich přístavů. Dosáhlo již určitého stupně modernizace, místní obyvatelé se ale drží japonských tradic a kultury a příchod Francouzů vnímají hlavně jako příležitost zisku. Na straně Západu ukazuje muže s jasnou představou o Japonsku,

kteřou již v Evropě utvářel orientalismus, exotismus a japonismus. Tento způsob nahlížení ale selže, a naopak jim zabraňuje v poznání a pochopení skutečné reality této země. Na japonské straně tomu zabraňuje odstup k Západu, který je zároveň hrozbou, příležitostí a zdrojem exotiky. Pouze postavy, které vstupují do interakcí přímo, s minimem předsudků jako Yves nebo například prostý rikša 415 mají šanci k vytvoření pravých vztahů. Vypravěč sám ale přes své snahy tohoto přístupu není schopen a příběh uzavírá s tím, že japonský a západní svět je příliš rozdílný na to, aby dosáhly vzájemného porozumění, proto také žádný milostný vztah Francouze a Japonky nemůže být úspěšný.

Přes poselství, které můžeme najít v *Paní Chrysanthemě*, se ale nejedná o příběh, který by varoval před předsudky a stereotypy. Tato skutečnost je daná jak faktem, že Loti sám nikdy „pravého“ Japonska nedosáhl, tak tím, že již existovala určitá čtenářská očekávání pro tento druh příběhu. V konečném důsledku jsou proto jeho nálezy podané tak jemně, že si naopak běžný čtenář najde vše potřebné k utvrzení své prvotní představy Japonska.

V *Madame Butterfly* se vypravěč nevyslovuje proti předsudkům a stereotypům, a naopak je plně podporuje. Čóčó nachází úspěch tam, kde Kiku u orientalismu, exotismu a japonismu selhala – není zde pochyb o tom, že by využívala Pinkertona pro peníze, a je jasně v podřízené pozici, neschopna aktivně jednat. Ani postavy, které mají vůči Západu určité výhrady, jako Jamatori nebo Goro, nikdy přímo nezakročí. Ačkoli je zde znázorněné Japonsko již ve vyšším stupni westernizace, nedochází zde ke konfliktu mezi představou této země tak, jak je na Západu, a její realitou tak, jak je prezentována v tomto díle.

Madame Butterfly stejně jako *Paní Chrysanthema* prezentuje manželství muže ze Západu a Japonky jako vztah, který nemůže být úspěšný. Na rozdíl od *Paní Chrysanthemy*, kde vina spadá na obě strany a jejich neschopnost odhodit své předsudky a snížit se na úroveň svého protějšku, *Madame Butterfly* svaluje vinu výhradně na Západ. Tento vztah selhal kvůli nerovnosti postavení partnerů a je zde prezentován jako nemožný proto, že je příliš nevýhodný pro japonskou stranu. Čóčó obětuje vše, co má, pro šanci na skutečné manželství a společnou budoucnost s Pinkertonem, který jí efektivně obrátí život vzhůru nohama pro své pobavení a opustí ji.

Aspekt neopětované lásky, který chybí v *Paní Chrysanthemě*, je v jádru *Madame Butterfly* a zajisté přispěl k jejímu úspěchu. Jako příběh k odsouzení bezohlednosti Západu, který je ovšem hlavním trhem pro toto dílo, ale nezašla dostatečně daleko a nenechala Čóčó přímo odsoudit Pinkertona nebo k němu snad projevit až nenávisť. Prezentací pasivní japonské ženy, která snáší

veškeré příkoří od svého amerického manžela a je až připravena spáchat sebevraždu namísto skutečné konfrontace, tak přispěla k utvrzení škodlivých stereotypů, stejně jako *Paní Chrysanthema* před ní. Její divadelní a operní adaptace toto škodlivé poselství pouze dovršily.

Závěr

Cílem této práce bylo srovnat přístupy k cizincům, které zauímají postavy v dílech *Paní Chrysanthema* a *Madame Butterfly*. V první kapitole jsem nastínila historický kontext druhé poloviny 19. století, kdy vznikla tato díla. Japonsko v této době bylo v turbulentním období politických, hospodářských i společenských změn a přístup k Západu se také změnil od volání po zapuzení cizinců po přijetí rychlé westernizace. Důležitý je i kontext Nagasaki, místa, kde se příběhy analyzovaných děl odehrávají. Již od prvních kontaktů s Evropou zde fungovala prostituce pro západní klientelu, která pokračovala i přes období izolace. Po opětovném otevření země se tato činnost rozrostla a díky zavedení licencí se rozšiřovala mimo oblast nevěstinců. Placené krátkodobé manželství bylo pouze jednou z jejích možných forem. Děti z takovýchto vztahů byly časté a postoj japonské vlády k nim se různil, nebylo ale vzácností, že je otec zamýšlel vyvézt ze země stejně jako protagonista *Madame Butterfly*. Z odlišného postoje Japonska k Francii a USA pak vychází rozdílné postavení francouzštiny a angličtiny jak v historickém Nagasaki, tak v dílech Lotiho a Longa.

Ve druhé kapitole jsem se zaměřila na myšlenkové a umělecké proudy, které pomohly utvářet představu Japonska na Západě a naopak japonské představy o Západu. Jak orientalismus, tak exotismus se často promítaly do děl západních autorů, představovaly svět rozdělený na „naše“ a „cizí“ a byly spjaty s řadou negativních stereotypů. Tyto proudy se ale projevíly i v Japonsku. Japonsko Západ vnímalo jako exotický již od prvních střetů a tento zájem neustal ani v 19. století. Orientalismus byl také důležitý k utvoření představy jednotného japonského lidu a japonských vlastností za pomoci kontrastu se Západem. Díla inspirovaná Japonskem se také v 19. století nevyhnula vlivu japonismu, směru, který vznikl kolem japonských importovaných předmětů.

Ve třetí kapitole jsem se věnovala analyzovaným dílům. *Paní Chrysanthema* Pierra Lotiho je dílo založené na osobní zkušenosti z pobytu v Nagasaki, které líčí autorovo rozčarování ze skutečného Japonska, natolik odlišného od jeho orientalistických a japonistických představ. John Luther Long nikdy Japonsko nenavštívil a své dílo *Madame Butterfly* vytváří na základě příběhu své sestry, o skutečné identitě prvního Pinkertona a Čóčó se proto dodnes vedou dohady. Nezaměřoval se na rozdíl od Lotiho na střet očekávání s realitou, ale na odsouzení imperialistického přístupu k Japonsku. Obě díla pomáhala utvářet představu Japonska v zahraničí a dala za vznik řadě adaptací, které mění jejich původní poselství.

Ve čtvrté kapitole jsem tuto práci uzavřela analýzou děl a jejich výsledným srovnáním. Jazyk komunikace, který spisovatelé volí, je důležitým viditelným rozdílem. Tato volba vychází z reality historických lingvistických podmínek v Nagasaki, oba spisovatelé ale přišli s odlišnými strategiemi, jak nejlépe vyzdvihnout západní postavy i v této situaci. Loti znázorňuje japonské postavy, které pro cizince vše podávají zjednodušeně s pomocí pantomimy, zatímco si Long domýšlí chyby v gramatice a ve výslovnosti, které znevažují snahy Čóčó a ostatních mluvit anglicky.

Paní Chrysanthema představuje japonské i západní postavy neschopné dosáhnout skutečného souladu kvůli své neochotě jednat jeden s druhým otevřeně a bez předsudků. Zářným příkladem je sám Loti, který pokračuje ve snaze uchopit Japonsko orientalisticky, exoticky a japonisticky, přestože tyto způsoby nahlížení nereflektují realitu této země, jelikož není schopen se od nich oprostit. Kiku také nepřeklene rozdíly mezi sebou a svým *de facto* zaměstnavatelem z ciziny a soustřeďuje se na plnění své placené role. Jejich vztah pro vzájemnou lhostejnost selže a až po konec novely existuje hlavně ve fyzické rovině. Klíčem pro šťastné soužití je přitom zastávání otevřeného přístupu, kterého ani jeden z nich není schopen.

V *Madam Butterfly* již figurují japonské postavy, které do určité míry přijímají Západ. Je to pro ně zdroj zisku nebo znalostí, není ale žádoucí skutečné překonání vzájemných rozdílů. O nebezpečí tohoto druhu soužití svědčí případ Čóčó, která se oproštěním od své japonské identity chce stát plnohodnotnou chotí pro svého milovaného amerického manžela. Dochází ale nešťastného zjištění, že jako orientální žena nikdy nemůže dosáhnout na úroveň jeho „skutečné“ manželky Adelaide, a utíká z dosahu Pinkertona. Západní postavy k Japonsku přistupují orientalisticky, vypravěč ale vyzdvihuje hlavně rozdíl v míře. Preferuje přitom velkorysost a soucit před plným zneužíváním výhodné pozice Západu jako Pinkerton.

Paní Chrysanthema a *Madame Butterfly* jsou díla, kde jsou vylíčeny dva extrémy – na straně Kiku lhostejnost vůči Západu a na straně Čóčó absolutní přijetí všeho západního, ani jeden z těchto přístupů ale není „lepší“ a nepřinese šťastný konec. Ačkoli vznáší také dobré připomínky ohledně předsudků a špatného chování svých krajanů, jsou tyto novely stále produkty své doby. Prezентují proto manželství Japonska a Západu jako neuskutečnitelné a škodlivé a obě krajiny jako neslučitelně rozdílné.

Resumé

In this thesis, I analysed the attitudes of literary characters towards the foreigners in the works *Madame Chrysanthemum* and *Madame Butterfly* and compared those attitudes. I also focused on factors, which may influence the final impression from these novels – time and country of origin, authenticity of the story, narration, even the language chosen for the communication between the characters.

The works were published only 12 years apart, however the second half of the 19th century was a turbulent time of rapid changes for Japan and the decade can mean a change in the degree of modernisation. I also researched the aspect of a short-term marriage that starts the plot of both novels, finding that it was a common practice in Nagasaki which also had a long history of prostitution for western clientele. Furthermore, I found out that Japan at this time favoured the USA more than France, which fell out of favour after the change of government, and that English was more widely known than French. I also introduced the terms orientalism, exoticism and japonism, which played a significant role in shaping the image of Japan in the West as well as the image of the West in Japan.

Having analysed the works, I discovered that both works present the relation between a western man and a Japanese woman as impossible, but they do so in different ways. While in *Madame Chrysanthemum* the relationship fails because of the distance the pair keeps between them, the marriage in *Madame Butterfly* is inviable due to the imperialistic attitude of the West towards Japan. Despite the fact that each of the novels included a way of improving these relations – getting rid of one's prejudices and striving for equality between partners – they didn't go far enough in this endeavour. The works therefore fulfilled the expectations of the readers in their time and supported further orientalisating and exoticizing of Japan.

Bibliografie

Primární zdroje

LONG, John Luther. *Madame Butterfly*. Rise of Douai, 2013.

LOTI, Pierre. *Madame Chrystanhème*. Paris: Éditions North Star, 2016.

LOTI, Pierre. *Paní Chrysanthema*. Přeložil Otakar THEER. Praha: Nakladatelství J. Ottý, 1905.

RÉGAMEY, Félix. *Le Cahier Rose de Madame Chrysanthème* [online]. Paris: Bibliothèque Artistique et Littéraire, 1894 [cit. 21. 10. 2023]. Dostupné z: <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k1270003t/f6.image.texteImage>

WILDE, Oscar. *The Works of Oscar Wilde*. New York: Lamb Publishing, 1909.

Sekundární zdroje

BLUSSÉ, Leonard. *Visible Cities: Canton, Nagasaki, and Batavia and the Coming of the Americans*. London: Harvard University Press, 2008.

BOXER, Charles Ralph. *Jan Compagnie in Japan, 1600 – 1850: An Essay on the Cultural, Artistic And Scientific Influence Exercised By The Hollanders In Japan From The Seventeenth To The Nineteenth Centuries*. Hague: Springer Science+Business Media Dordrecht, 1950.

BOXER, Charles Ralph. Some Aspects of Portuguese Influence in Japan, 1542–1640. Review of Culture [online]. *Instituto Cultural de Macao* [cit. 25. 6. 2023]. Dostupné z: <https://www.icm.gov.mo/rc/viewer/20017/977>.

BURKE-GAFFNEY, Brian. *Starcrossed: A Biography of Madame Butterfly* [e-book]. Manchester: Eastbridge Books, 2017.

CHIANG Michelle. Japan's Changing Perception of East Asia from Mid-19th Century to Mid-20th Century. *Atlantis Press* [online]. Dostupné z: <https://www.atlantispress.com/proceedings/ichssr-22/125974541> [cit. 4. 11. 2023].

CHIBA Yoko. Japonisme: East-West Renaissance in the Late 19th Century. *Mosaic: a Journal or the Interdisciplinary Study of Literature*. [online]. Winnipeg. vol. 31, is. 2. [cit. 10. 3. 2020]. str. 1–20. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/44029769>.

CHO, Jinhyun. Constructing a white mask through English: the misrecognized self in Orientalism. In: *International Journal of the Sociology of Language* [online]. Vol. 2021, no. 271 [cit. 30.5.2023]. Dostupné z: <https://www.degruyter.com/document/doi/10.1515/ijsl-2020-0037/html>.

CIKHARDTOVÁ, Dominika. *Západní vnímání Japonska na konci 19. století podle novely Paní Chrysanthema Pierra Lotiho*. Olomouc, 2020. Bakalářská diplomová práce. Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, Katedra asijských studií. Vedoucí diplomové práce Sylva Martinásková.

DUUS, Peter a Kenji HASEGAWA ed. *Rediscovering America: Japanese Perspectives on the American Century*. Berkeley: University of California Press, 2011.

EARNNS, Lane. A Mixed Message: Western-Japanese Couples and Their Mixed Race Children in the Nagasaki Foreign Settlement Period and Beyond [online]. *Historical Perspectives on Multiethnic Communities in Japan* [cit. 7. 11. 2023]. Dostupné z: https://calendar.usc.edu/event/historical_perspectives_on_multiethnic_communities_in_japan.

EARNNS, Lane. The Foreign Settlement in Nagasaki, 1859–1869 [online]. *The Historian*. Vol. 56, no. 3 spring 1994 [cit. 12.10.2021]. str. 483–500. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/24448701>.

Exoticism. In: *Oxford Reference* [online]. Oxford University Press 2023 [cit. 23. 10. 2023]. Dostupné z: <https://www.oxfordreference.com/display/10.1093/oi/authority.20111102095717481>.

FANON, Frantz. *Black Skin, White Masks*. Přeložil Charles Lam Markmann. London: Pluto Press, 2008.

FOXWELL, Chelsea. Japan as Museum? Encapsulating Change and Loss in Late-Nineteenth-Century Japan [online]. *Getty Research Journal*. No. 1 2009 [cit. 28.10.2021]. str. 39–52. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/23005365>.

FUNAOKA Suetoshi. *Le Journal de Nagasaki et Madame Chrysanthème de Pierre Loti*. *Études de langue et littérature françaises* [online]. 1977 vol. 30 str. 68–92 [cit. 20. 11. 2023]. Dostupné z: https://www.jstage.jst.go.jp/article/ellf/30/0/30_KJ00002501030/_article/-char/en.

GIUNTA, Léna. *La Présence française et diffusion du français au Japon au XIXème siècle*. [online, cit. 1. 11. 2023] Dostupné z: <https://core.ac.uk/download/pdf/160825968.pdf>.

GLUCK, Carol. *Japan's Modern Myths: Ideology in the Late Meiji Period*. Princeton University Press, 1985.

GROOS, Arthur. Madame Butterfly: The Story [online]. *Cambridge Opera Journal*. Vol. 3, no. 2 1991 [cit. 11.10.2021]. str. 125–158. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/823604>.

HALL, John Whitney, ed. *The Cambridge History of Japan*. Vol. 4. New York: Cambridge University Press, 2006.

HOARE, James Edward. *The Japanese Treaty Ports 1868–1899: A Study of the Foreign Settlements*. 1970 [cit. 24.11.2021]. Doktorská práce. University of London. School of Oriental and African Studies. Dostupné z: <https://ethos.bl.uk/OrderDetails.do?uin=uk.bl.ethos.817205>.

IWABUCHI Koichi. Complicit exoticism: Japan and its other [online]. *Continuum: Journal of Media & Cultural Studies*. vol. 8, is. 2. str. 49–82. [cit. 30. 5. 2023]. Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/10304319409365669>.

JANSEN, Marius B., ed. *The Cambridge History of Japan*. Vol. 5. New York: Cambridge University Press, 1989. ISBN: 0-521-22356-3.

KESSLER, Christian a Gérard SIARY. FRANCE ≠ JAPON: contribution à l'histoire de relations asymétriques. *La Société Japonaise de Didactique du Français* [online]. vol 4 no 2 [cit. 29. 10. 2023]. Dostupné z: https://www.jstage.jst.go.jp/article/rjdf/4/2/4_KJ00009937189/_pdf/-char/en.

LEUPP, Gary P. *Interracial Intimacy in Japan: Western Men and Japanese Women, 1543–1900* [online]. London: Continuum, 2003 [cit. 15.10.2021]. Dostupné z: https://books.google.cz/books/about/Interracial_Intimacy_in_Japan.html?id=-I6owJcCOdwC&printsec=frontcover&source=kp_read_button&hl=en&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false.

MATSUDA, Matt K. *Empire of Love: Histories of France and the Pacific*. New York: Oxford University Press, 2005. ISBN 0-19-516294-3.

MINOHARA, Tosh a Makoto IOKIBE ed. *The History of US-Japan Relations: From Perry to the Present* [ebook]. Singapore: Springer Nature, 2017.

MIYOSHI Masao. *As We Saw Them: The First Japanese Embassy to the United States* [online]. Philadelphia: Paul Dry Books, 2005 [cit. 22.1.2022]. Dostupné z: https://archive.org/details/aswesawthemfirst0000miyo_z4i2.

南蛮屏風 [Nanban paravány]. *Kobe City Museum* [online]. Kobe City Museum 2002 [cit.

20. 10. 2023]. Dostupné z:

<https://web.archive.org/web/20200725032317/https://www.kobecitymuseum.jp/collection/detail?heritage=365028>

OKAMURA Hyoue. The Language of “Racial Mixture” in Japan: How Ainoko became Haafu and the Haafu-gao Makeup Fad. *Asia Pacific Perspectives*. vol. 14, no. 2, spring 2017.

PAULLIN, Charles Oscar. *American voyages to the Orient, 1690–1865: An Account of Merchant and Naval Activities in China, Japan, and the various Pacific Islands* [online].

Annapolis: United States Naval Institute, 1971 [cit. 12.10.2021]. Dostupné z:

<https://archive.org/details/americanvoyagest0000paul/page/106/mode/2up>.

PYLE, Kenneth B. The Japanese Self-Image. *The Journal of Japanese Studies* [online]. Winter 1979, vol. 5, no. 1. str. 1–4. [cit. 12. 11. 2023] Dostupné z:

<https://www.jstor.org/stable/132084>.

REED, Christopher. *The Chrysanthème Papers: The Pink Notebook of Madame Chrysanthème and Other Documents of French Japonisme*. Honolulu: University of Hawai'i Press, 2010. ISBN 978-0-8248-3345-9.

REISCHAUER, Edwin O. a Albert M. CRAIG. *Japan, Tradition and Transformation*. Boston: Houghton Mifflin, 1989. Revised edition. Dostupné z:

<https://archive.org/details/japantraditiontr0000reis/page/144/mode/1up?view=theater>.

RIJ, Jan van. *Madame Butterfly: Japonisme, Puccini and the search for the real Cho-Cho-San*. Berkeley: Stone Bridge Press, 2001.

SAID, Edward W. *Orientalism*. New York: Pantheon Books, 1978.

SCOTT, David. Diplomats and Poets: „Power and Perceptions“ in American Encounters with Japan, 1860 [online]. *Journal of World History*. Vol. 17, no. 3. [cit. 28.10.2021]. str. 297–337. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/20079386>.

SHIRAHARA Yukiko ed. *Japan envisions the West: 16th-19th century Japanese art from Kobe City Museum*. Seattle: Seattle Art Museum, 2007.

TANAKA, Stefan. *Japan's Orient: Rendering Pasts Into History*. University of California Press, 1995.

TOTMAN, Conrad. From Sakoku to Kaikoku. The Transformation of Foreign-Policy Attitudes, 1853–1868 [online]. *Monumenta Nipponica*. Vol. 35, no. 1 [cit. 20.11.2021]. str. 1–19. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/2384397>.

VASILJEVOVÁ, Zdeňka. *Dějiny Japonska*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1986.